

MODERN DEVLET VE UYUŞTURUCU ABD Örneği Üzerinden Bir İnceleme

THE MODERN STATE AND OPIUM An Inquiry in Light of the USA Case

Sezgin Seymen ÇEBİ*

Özet: Bu makalede uyuşturucu ve modern devlet ilişkisini, geç modern devletin niteliğini anlamak için kullanılan ve Fransız düşünür M. Foucault tarafından geliştirilen biyopolitika ve yönetimsellik kavramları etrafında açıklamaya çalışacağım. Bunu yaparken bugün özellikle ABD merkezli olan ve diğer ölkeleri de etkileyen uyuşturucuyla mücadele olgusunun, “güvenlik merkezli tıbbi bir disiplin ve cezalandırma rejimine” tabi kılınmasının kökenleri üzerine odaklanacağım. Bu bağlamda modern devlet yanında, Foucault’nun biyopolitika ve yönetimsellik kavramlarına teorik olarak kısaca değinip, yine Foucaultcu soykütüğü yöntemiyle, uyuşturucu ve bağımlılık kavramlarını da kısaca ele alacağım. Bunun ardından, özellikle ABD’de yirminci yüzyıl başında uyuşturucu ile mücadelede oluşan ve kimi etkileri günümüzde de devam eden tıbbi-cezai kurum, söylem, teknik, yorum ve pratiklerin üzerine eğilerek, bu dönemde ortaya çıkan tıbbi-cezai rejim temelinde, geç modern zamanlarda devletin modern politik toplumlardaki konum ve işleyişine ilişkin olarak spesifik bir politik toplum (ABD) ve spesifik bir zaman dilimi (erken yirminci yüzyıl) üzerinden bir perspektif sunmaya çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: Modern Devlet, Uyuşturucu, Bağımlılık, Soykütüğü, Biyoiktidar, Biyopolitika, Yönetimsellik, Güvenlik Merkezli Tıbbi-Cezai Rejim

Abstract: In this article, I will examine the relationship between opium and the modern state in light of the concepts of biopolitics and governmentality developed by the French thinker M. Foucault. While doing this, I will specifically focus on the roots of the security based discipline and punish regime established in the early twentieth century in the American society for narcotics, a regime which also have influenced other countries so far as well. After theoretically dealing with the concept of modern state and Foucauldian concepts of biopolitics and governmentality in short, I will briefly review the relevant concepts of opium and addiction by basically subscribing to the method of genealogy. Then, I will deal with this particular discipline and punish regime for narcotics constructed by

* Doç. Dr., Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, sezgin.cebi@antalya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4660-3731, Makalenin Gönderim Tarihi: 01.12.2018, Kabul Tarihi: 07.12.2018

the USA via examining medico-penal institutions, discourses, techniques, interpretations and practices. By specifically focusing on a particular society (the USA) and a particular time (the early twentieth century), I also aim to give a perspective on the modern state in late modern times.

Keywords: The Modern State, Opium, Addiction, Genealogy, Biopower, Biopolitics, Governmentality, the Security Based Medico-Penal Regime

I- Giriş

Modern Devlet ve Uyuşturucu başlıklı bir makalede çalışmanın metodolojisine ve bazı kavramlara açıklık getirmek gerekiyor. Öncelikle bu çalışmanın metodolojisini açıklamak istiyorum. Bu metodoloji yine M. Foucault tarafından geliştirilen ve bugün sosyal bilimsel çalışmalarda kullanılan soykütüğü (genealogy) araştırmasıdır.¹

Bir sosyal bilimsel metodoloji olarak soykütüğü nedir? Esasen soykütüğü insan yaşamına ilişkin bir hususun nasıl ortaya çıktığını anlatan tarihsel bir anlatıdır. Anlatı, olguların yanında, spekülatif unsurlar da içerebilir. Ancak bu anlatı her halükârda tarihseldir. Nietzsche'nin Ahlakın Soykütüğü² ve Foucault'un Hapishanenin Doğuşu³ eserleri bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Soykütüğü yöntemi, yaşamda var olan tesadüfleri de dikkate alıp, tarihsel olmayan veya gelişmeci perspektiflerin arkasında saklanan fikir ve pratikleri eleştirmektedir. Bu anlamda tarihte meydana gelen olaylar, kurum ve pratikler gelişmeci bir anlayışla, düz çizgisel, neden sonuç ilişkilerine dayalı, doğal bir süreçte oluşmazlar. Kavram, söylem, kurum ve pratikler tarihsel bir süreç içerisinde, inişli çıkışlı bir grafikte, güç/iktidar ilişkilerinin ve buna bağlı stratejik eylemlerin yer aldığı bir zeminde, çoğu zaman tesadüflerin de etkisiyle ortaya çıkarlar; bir 'telos'ları yoktur ve tarihsel süreç içerisinde ilk göründükleri halden bambaşka bir hale bürünebilirler.

¹ Genealogy (İngilizce) ve genealogie (Fransızca) terimleri Türkçeye soykütüğü veya soybilim olarak çevrilmektedir. Kelimenin Yunanca orijinalinin (genealogia) 'logos'la bitmesi nedeniyle ve kütüğün 'secere' manasına gelebileceği kaygısına rağmen, modern zamanların en yüklü terimlerinden birisi olan ve pozitivist referansların gölgesinden bir türlü kurtulamayan 'bilim'i kullanmak yerine yine de soykütüğü terimini kullanmayı tercih ediyorum. Soybilim kullanımı ve gerekçesi için bkz. <https://www.cafrande.org/michel-foucaultda-etik-ve-jeneoloji-soybilimi-kavramlari-ferda-keskin/> (Erişim tarihi 10.11.2018).

² Friedrich Nietzsche, Ahlakın Soykütüğü, Bir Polemik, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2011.

³ Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2017.

Şimdi eğer uyuşturucu ve modern devlet ilişkisi gibi tarihsel bir pratiğe ilişkin soykütüğü yöntemi kullanılacaksa, sadece tarihin determinist bir akışının, bir 'telos'unun olduğu yönündeki geleneksel tarihsel yaklaşım değil, bizim dışımızda var olan gerçekliğe ilişkin bilginin sadece "nesnel" bir gözlemlerle geliştirilebileceğine dair pozitivist yaklaşım da bir yana bırakılmalıdır; ki çoğu sosyal bilimsel çalışmada bu yaklaşım uzun süredir terk edilmiştir. Gerçeklik bir sosyal inşa sürecidir ve bilgiler, ideolojiler, faydalar ve iktidarın etkin olduğu bir süreç sonucunda inşa edilir.⁴

Makalemizin epistemolojik ve metodolojik yaklaşımını kısaca belirttikten sonra, ABD'de yirminci yüzyıl başında gerçekleşen ve etkileri günümüze kadar devam eden uyuşturucu madde ile mücadele kapsamında inşa edilen güvenlik merkezli tıbbi-cezai rejimin üzerinde durmadan önce, konumuza ilişkin bazı tarihsel kavram ve fenomenleri de açıklamakta yarar var ki bunların başında modern devlet gelmektedir.

II- Günümüzde Devleti Anlamak

Bugün gerek kamu hukukunda gerekse siyaset teorisinde bir ideoloji olarak politik liberalizmin bariz etkisini görüyoruz. Politik liberal kuramlar ve yaklaşımlar çekildiğinde Batı kökenli modern siyaset kuramının ve kamu hukukunun bir disiplin olarak çok zorlanacağı, belki de bu haliyle ayakta kalamayacağı dahi düşünülebilir. Oysaki çoğu zaman apolitik, tarih ve konteks dışı, soyut ve birey temelli, devlet-sivil toplum, kamusal alan-özel alan ayrımına teorik olarak sıkı sıkıya bağlı liberal politik kuramların modern devletin mahiyetini ve fonksiyonunu anlamamıza ve kavramamıza yardımcı olmaktan çok uzak oldukları kanaatindeyim. Bunun sıkıntılarını gerek teorik gerekse pratik açıdan günlük düzeyde yaşıyoruz. Buna göre, günümüzde kamu hukuku ve siyaset teorisi disiplinlerinde var olan ve devleti kamusal alanla sınırlayan ya da sadece orada gören, devletin sivil toplumdaki varlığını görmeyen veya görmezden gelen devlet teorileri yaklaşımlarında Kuhncu⁵ manada bir paradigma değişimine olan ihtiyaçtan da

⁴ Mats Alvesson & Kaj Sköldböck, *Reflexive Methodology: New Vistas for Qualitative Research*, Second Edition, SAGE Publications Ltd., London, 2009, s. 25.

⁵ T. Kuhn 1962 yılında basılan *The Structure of Scientific Revolutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı) eserinde bilim felsefesine yepyeni bir bakış getirmiştir. Bilindiği üzere klasik bilim felsefesi bilimsel ilerlemenin kabul edilmiş bilimsel olgu

söz edilebilir. Bu disiplinlerde yaşanacak böylesi bir kuramsal deprem yalnızca ilgili disiplinleri değil, interdisipliner bir bakış aasıyla hukukun ve siyaset biliminin diğer alanlarını, insan hakları anlayışımızı, sosyolojiden antropolojiye değin birçok disiplini de derinden etkileyecektir. Bu bağlamda hakim liberal devlet teorilerinde belirtilen paradigma değişimine olan ihtiyaç da, makalemizin inceleme konusu çerçevesinde, kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır görüşündeyim.

Uyuşturucu ve modern devlet ilişkisini ABD’de yirminci yüzyıl başında ortaya çıkan güvenlikçi tıbbi-cezai rejim özelinde incelerken yine Foucault’un biyopolitika ve yönetimsellik kavramlarından yararlanacağım. Bu kavramların modern devleti anlamak için en uygun kavramlar olduğu iddiasında değilim. Ancak mevcut liberal devlet paradigmasının günümüz modern devletini açıklama gücünün oldukça yetersiz olduğunu da bize, uyuşturucu fenomeni özelinde, gösterebilecek iki kavramın biyopolitika ve yönetimsellik olduğunu düşünüyorum.

A-Modern Devlet

Geç modern zamanlarda hukuka ait herhangi bir sorun alanını incelemek birçok anlamda araştırmacıyı modern devlet dediğimiz kamusal ve toplumsal gerçeklikle karşı karşıya bırakmaktadır. Bir başka deyişle, sadece hukuki sorunları değil, günümüzde kamu tüzel kişi-liklerinden özel hayata, kamusal mekânlardan aileye değin karşımıza

---

ve kuramların birikmesi (accumulation) ile gerçekleşen bir fenomen olduğundan hareket etmektedir. Kuhn, bilim tarihinde meydana gelen bu kavramsal devamlılığın bilimsel devrimlerle kesildiğini ileri sürmektedir. Buna göre, mevcut bilimsel paradigma devam ederken bu paradigma içerisinde o paradigmanın esaslarına deyim yerinde ise kafa tutan anomaliler (aykırılıklar) ortaya çıkmaya başlar. Bu anomaliler zamanla öyle bir noktaya ulaşır ki mevcut bilimsel paradigma bunlara cevap veremez hale gelir. Bu durum belirtilen anomalilere cevap verebilen yeni bir bilimsel paradigmanın doğuşunu da beraberinde getirir. Yeni bilimsel paradigma oyunun kurallarını değiştirir, yeni bir araştırma metodu benimser ve eski bilimsel bilgilere ilişkin yeni sorular sormaya başlar. Örneğin Kuhn astronomide dünya merkezli Batlamyus (Ptolemaios) sisteminden Güneş merkezli Kopernik sistemine geçişi bu anlamda bir bilimsel devrim ve yeni bir paradigmaya geçişe örnek olarak göstermiştir. (Bkz. Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, University of Chicago Press, Chicago IL, 1962). Kuhn bu yaklaşımı doğa bilimleri için öngörmüş olsa da, bugün birçok sosyal bilimci aynı bakış açısının sosyal bilimler için de geçerli olduğunu ileri sürmektedir. (Bu konuda bkz. Barry Barnes, *T. S. Kuhn and Social Sciences*, Columbia University Press, New York NY, 1982, 135 s.).

çıkabilecek herhangi bir konunun modern devletin ne olduğunu ve günümüzde hangi ideolojik/politik alana tekabül ettiğini anlamadan kavranmasının neredeyse imkânsız hale geldiğini söyleyebiliriz. Bu neden böyle oldu sorusuna elbette farklı yanıtlar verilebilir. Modern devletin günümüz toplumlarında bu kadar hegemonik bir konuma yükselmesi tercih edilebilir bir şey midir sorusuna da farklı dünya görüşleri farklı cevaplar verebilirler. Bu ampirik olgulara dayalı olduğu kadar etik/politik değer yargılarına da sahip olması kaçınılmaz yanıtların ortak noktası, kanımca, modern devletin bu cevaplardaki merkezi konumu olacaktır. Kuşkusuz bu konum olması gerekenden çok olanı gösteren ampirik-olgusal bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Uyuşturucu ile ilgili bir makalenin bu gerçekliğe temas etmemesi elbette düşünülemez. İyi ama modern devlet nedir? Nasıl ortaya çıkmıştır? 1648 tarihli Westphalia Barış Antlaşması'ndan bu yana ulusal ve uluslararası alanda neden en önemli politik aktör konumuna yükselmiştir?

Bilindiği üzere modern devletin ortaya çıkışı ve gelişimi en fazla dört yüz yıllık tarihe sahiptir. Bu süreçte modern devlet bir dizi teorik ve pratik gelişim ile birlikte günümüzdeki haline gelmiştir. Kuşkusuz tüm devlet biçimleri gibi modern devlet de evrensel ve nesnel bir fenomen olmayıp, Batı tarihindeki spesifik tarihsel, politik, ekonomik, sosyal, kültürel vs. olgu ve olayların sonucudur. Makalemizde dayandığımız soykütüğü metodolojisini esas aldığımızda, modern devletin ortaya çıkışı neden-sonuç ilişkilerine dayalı doğrusal ve gelişmeci bir tarihsel akışın ürünü olarak görülemeyecektir. Modern devletin oluşumunda tesadüflerin, tarihsel sapmaların, aykırılıkların, şansların ve beklenmedik olayların rolünü de inkâr etmememiz gerekir. Konumuz açısından bunların ayrıntısına girmeye gerek yoktur. Kuşkusuz diğer birçok tarihsel olgu ve olayların yanında üretim biçiminde meydana gelen dönüşüm, şehir ile kırsal alan arasındaki ilişkilerin değişimi, ekonomik ve 'politik olan'ın farklılaşması, yeni iletişim ve gözetleme teknolojileri gibi hususlar modern devletin oluşumunda oldukça etkin olan unsurlar olarak göze çarpmaktadır.⁶ Modern devleti tarihteki diğer devlet oluşumlarından farklı kılan hususlar nelerdir denildiğinde ise meşru şiddet kullanma tekeli, bölgesellik (territoriality), egemenlik, anayasallık (constitutionality), kişisel olmayan güç (impersonal

⁶ Christopher Pierson, *The Modern State*, Routledge, New York NY, 1996, s. 37.

power), kamusal bürokrasi, otorite/meşruiyet ve vatandaşlık unsurlarının öne çıktığı görülmektedir.⁷ Batıdaki büyük tarihsel anlatı modern ulus devletin dünya sahnesine çıkışında otuz ve seksen yıllık din savaşları sonucunda imzalanan Westphalia Antlaşması'na (1648) büyük önem atfetmektedir. Bu tarihten sonra, zaman içerisinde, dünyada politik toplumun en yaygın biçimi 'modern (ulus) devlet' olmuş ve süreç günümüze kadar devam etmiştir.

Kuşkusuz kamu hukukuna ilişkin bir çalışma, modern devlet denilen fenomenin Batı'da feodal çok merkezliliğin ve yatay/dikey politik iktidar ağlarının süreç içerisinde ortadan kalkması sonucu ortaya çıkan bürokratik merkezleşmeye ve dikey iktidar ilişkilerinin ağırlığına dayalı olduğunu söyleyecektir. Bu merkezleşmenin ana arterlerini merkezi bir vergi ve ordu sistemi ile bürokrasinin oluşturduğu açıktır. Yine aynı merkezleşmenin ilk görünümü erken modern zamanlarda mutlak iktidar olarak ortaya çıkmıştır. Onsekizinci yüzyıl sonlarından itibaren ise yine batı kamu hukukunda ortaya çıkan iktidarın sınırlanması olgu ve kavramı ile zaman içerisinde bu bileşene bağlı kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi olgular ve kavramlar modern Anayasalcılık⁸ denilen ideolojik/politik bir hareketin doğuşunu, günümüze değin tartışılmasını ve modern devleti şekillendirmesini beraberinde getirmiştir. Anayasalcılık hareketi için ideolojik/politik hareket deyimini özellikle kullandım; çünkü sosyal bilimlerde ve kamu hukukunda ideolojiden ve/veya politikadan tümüyle bağımsız, hukuki veya başka tür, saf bir kavramın olamayacağı düşüncesindeyim. Ki ondokuzuncu yüzyılın naif, tarafsız, nötr kavramlar peşinde koşan pozitivist bilimsel yaklaşımlarının kendilerinin de bizatihi ideolojik olduğu, çağdaş sosyal kuramın geldiği noktada genelde kabul gören bir görüştür. Bu çerçeveden baktığımızda, Anayasalcılık hareketinin de on dokuzuncu yüzyılın tarihsel ve sosyo-politik koşullarında ortaya çıkan liberal ideolojinin bir alt kolu olduğu gerçekliğiyle karşı karşıya kalacağımız açıktır.

⁷ Ibid s. 8.

⁸ Literatürde Anayasalcılık yerine uzun süre Anayasacılık terimi kullanılmıştır. Ancak son dönemde kavramın içeriğine daha uygun olduğunu düşündüğümüz Anayasalcılık terimi kullanılmaya başlanmıştır. (Bu konuda bkz. Ergun Özbudun, Anayasalcılık ve Demokrasi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015).

Bilindiği üzere kamu hukukunda bugün de hâkim ve kaçınılmaz olarak ideolojik olan bu konum kamusal alan/özel alan ikiliğine dayanmakta, devlet-sivil toplum ayırımından hareket etmektedir. Bu ayırım, temelinde modern devleti kamusal alanın bir unsuru olarak görmekte, temel insan hak ve özgürlüklerinin yanında sivil toplumda oluşan hukuki/politik güçlerle modern devletin sınırlandırılması gerektiği hukuki/politik ilkesine dayanmaktadır. Kanaatimce, modern devleti kamusal alana hapseden ve onun sivil toplumdaki politik/ideolojik varlığını ve hegemonik gücünü görmekten uzak bu yaklaşım gerçeklerden uzak olmanın yanında, yukarıda da belirttiğimiz gibi tarafsızlık, bilimsellik ve objektiflik görünümü altında kendisi bizatihi ve kaçınılmaz bir ideolojik tutumdur. Kuşkusuz modern devletin günümüzde büründüğü biçimi klasik Marksist kuram ışığında ele alıp onu bir üst yapı kurumu olarak gören veya A. Gramsci'nin kültürel hegemonya ve L. Althusser'in devletin ideolojik araçları kuramları ışığında yeni Marksist ve/veya yapısalcı Marksist bir zaviyeden değerlendiren ya da P. Bourdieu gibi devletin sınırları belirli bir bölgede sadece fiziksel değil, sembolik tekelinden⁹ söz eden, devletin monolitik, soyut ve ayrık bir varlık olmayıp, devlet düşüncesinin günlük yaşamımızın en ince ayrıntısına kadar sızdığından ve sosyal düzeni ve düşüncelerimizi yapılandırdığından bahseden liberal kuram dışı herhangi bir devlet kuramı ile de konumuzu ele alabilirdik. Tüm bu kuramsal yaklaşımlar konumuz açısından devlet-sivil toplum, kamusal alan-özel alan ayırımına dayalı ve devleti kamusal alan ile sınırlayıp soyut ve ayrık bir yapı gibi gören liberal kuramlardan çok daha açıklayıcı olurdu. Esasen bizim uyuşturucu ve modern devlet ilişkisini Foucault'un biyopolitika ve yönetimsellik kavramları çerçevesinde incelememiz, bu husustaki gerçekliğe yine kendi kuramsal sınırları ve eksiklikleri ile temas etmekten başka bir şey değildir. Öyle de olsa uyuşturucu gibi doğrudan beden politikalarıyla ve beden üzerindeki iktidar teknikleriyle ilişkili bir hususta, Foucault'nun yaklaşımının konumuz açısından çok daha açıklayıcı olacağını düşünüyorum.

⁹ Pierre Bourdieu, "Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field" in *Practical Reason: On the Theory of Action* by Pierre Bourdieu, Polity Press, Cambridge UK, 1998, pp. 35-64.

B-Biyoiktidar ve Biyopolitika

Esasen biyoiktidar biyopolitikaya için spesifik bir iktidar biçimidir. Biyopolitika ise Batı politik düşüncesinde antik dönemlere kadar takip edilebilecek bir fenomen ise de,¹⁰ bunu bir politik kavram olarak ilk dile getiren Fransız düşünür Michel Foucault olmuştur.¹¹ Şurası bir gerçektir ki modern devlete ilişkin politik liberal duruş, hukuktan ekonomiye tarihten sosyolojiye kadar birçok alanda etkisini devam ettirmiş ve ettirmektedir. Buna göre, devlet-sivil toplum ayırımına dayalı klasik politik liberal düşüncedeki devlet ile sivil toplum arasında kesin sınırlar olduğu ve devletin sivil toplum karşısında, özgürlükler açısından negatif bir konumda bulunduğu (ya da ideal olarak bulunması gerektiği), zarar ilkesi gereği bireye ve topluma yönelik zarar ya da zarar tehlikesi dışında, devletin topluma müdahale etmemesi gerektiği klasik liberal politik bakışın en esaslı unsurlarını oluşturmuştur. Bu bakış sosyal devlet ilkesi ile özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletin birey ve sivil toplum lehine pozitif müdahalelerde bulunması yönünde evrilmiştir. Bu evrim de ancak klasik liberal paradigma içerisinde anlam ifade etmektedir. Yani, sivil toplumun dışında bir devlet vardır ve bu devlet birey ve sivil toplum karşısında negatif ve pozitif yükümlülükler üstlenmektedir.

İşte biyopolitika bu liberal bakıştan oldukça farklı bir anlayışa tekabül etmektedir. Esasen biyoiktidar başta politik iktidar olmak üzere, iktidar fenomeninin sahip olduğu tüm araçlarla fiilen ve potansiyel olarak yaşamın kendisini belirlemek için harekete geçmesini ifade etmektedir. Bu noktada artık devletin klasik kuramda önemsenen öldürme yetkisi değil (ki modern devleti tanımlayan yasal şiddet tekeline sahip olmanın [M. Weber] en nihai sonucu kamu gücü kullanılarak sebep olunan ölüm halinin yasal bir ölüm olarak kabul edilebileceği gerçeğidir) yaşatma iradesi öne çıkmaktadır. Burada, gerek bireysel

¹⁰ Onur Kartal, "Giriş", Biopolitika, Platon'dan Arendt'e Biyopolitikanın Felsefi Kökenleri (Onur Kartal, ed.), NotaBene Yayınları, Cilt 1, Ankara, 2016. s.9.

¹¹ Biyopolitika ve Biyoiktidar kavramlarını ilk önce Foucault'nun Cinselliğin Tarihi eserinin ilk kitabının son bölümünde görüyoruz. (Bu konuda bkz. Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, çeviren Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016). Daha sonra bu terimler daha geniş bir kavramsal çerçevede içerisinde Foucault'nun Ecol de France de verdiği derslerde ele alınmıştır (Bu konuda bkz. M. Foucault, Toplumu Savunmak Gerekir, 3. baskı, çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s.259 ve devamı).

gerekse bütünsel açıdan, artık genel olarak negatif unsurlar açısından tanımlanan bir iktidar değil, aksine üretken ve pozitif bir pratikler silsilesinin görülebileceği merkezsiz iktidar ilişkileri ağı söz konusudur.¹² Foucault, başka bir içerik ve bağlamda olsa da, C.Schmitt gibi¹³ politikayı devletten daha geniş bir çerçevede ele almakta ve onu devlete indirgememektedir.

Foucault'nun geleneksel yorumu, politik iktidarın 'egemenlik' anlayışından 'disiplin ve biyoiktidara' evrilişiyile birlikte politik iktidar anlayışında epistemolojik bir kırılmanın ortaya çıkışına odaklanmaktadır.¹⁴ Klasik iktidar anlayışında egemenlik, devlet ve yasa koyuculukla ilişkilendirilmiştir. Bu manada, iktidar "yasayı koyan, kısıtlayan, engelleyen, reddeden, yasaklayan ve sansürleyendir".¹⁵ Klasik egemenlik anlayışına dayalı bu bakış, politik iktidarın olumsuz (negatif) kavramsallaştırılmasıdır. Foucault bu konuda şöyle söylemektedir: " İktidarın iyi tutunmasını sağlayan, onu kabul edilir yapan, onun basitçe üstümüzde sadece hayır diyen bir güç olarak ağırlık yapmaması, fakat iktidarın karşı gelmesi ve üretken olması, hazzı ve bilgi formlarını teşvik etmesi, söylem üretmesidir. İktidar, işlevi baskı olan olumsuz bir durum olmaktan çok, toplumsal beden üzerinde hareket eden üretken bir ağ olarak değerlendirilmeli".¹⁶ Bu noktada şunu da belirtmemiz gerekmektedir: Foucault'nun iktidar anlayışı spesifik bir kurumda temsil edilen istikrarlı ve değişmez bir kavrama değil, dinamik, değişken ve ilişkiel bir kavrama tekabül etmektedir. İktidarı ve iktidar ilişkilerini bu nitelikleriyle devlet dışında aile, okul, hapisane gibi 'politik olmayan' alanlarda da her an görebiliriz.¹⁷ Kısaca, liberal

¹² Onur Kartal, " Giriş", Biyopolitika, s. 7.

¹³ Bilindiği üzere Carl Schmitt'e göre politika kavramı devletten önce gelmektedir. (Bu konuda bkz. C. Schmitt, *The Concept of Political*, The University of Chicago Press, Chicago IL, 2007).

¹⁴ Andrew Johnson, "Foucault: Critical Theory of the Police in a Neoliberal Age", *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, Vol. 61, No. 141 (December 2014), pp. 5-24, s. 14.

¹⁵ Madan Sarup, *An Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*, The University of Georgia Press, Athens GA, 1993, s.73; Kate Nash, *Contemporary Political Sociology*, Blackwell, Oxford UK, 2000, s.20.

¹⁶ Michel Foucault, "Truth and Power", in *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, C. Gordon (ed.) Pantheon Books, New York NY, 1980, s. 119.

¹⁷ Thomas Lemke, "An Indigestible meal? Foucault, governmentality and state theory", *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, Vol 8, 2007 Issue 2, pp 43-

kuramın devlet anlayışında karşımıza belirgin olarak çıkan devlet-sivil toplum ayırımında sivil toplumun devlet müdahalesinden azade ve korunmuş bir alan olarak kavramsallaştırılması sorunludur. Bu noktada görülmesi gereken şey, sivil toplum ve özel alanın dahi çok farklı iktidar teknolojileri ve pratikleriyle bizatihi devlet iktidarının nesnesi haline gelmekte oluşudur.¹⁸

Foucault, devletin klasik modeldeki egemenlik anlayışından ve onunla birlikte gelen meşru şiddet kullanma tekelinden vazgeçmese de, yönetmenin nihai amacı (the ultimate telos)'nın nüfusun kontrolü haline geldiğini ileri sürmektedir. Bu gelişme yaşamın ve yaşama dair mekanizmaların açık bir şekilde hesaplanabildiği bir iktidar rejimi ile gerçekleşmektedir. Bu rejim bilgi-iktidar ikilisini insan yaşamını dönüştüren bir amil haline getirmiştir.¹⁹ Foucault'a göre biyopolitika, sözü edilen yeni alanların ve sorunların geleneksel siyasete eklenmesiyle ortaya çıkmamıştır. Söz konusu olan yeni alanlar ve sorunlar, siyasal egemenliğe ilişkin kavramları yeni bir bakışla formüle ederek, siyasi bilgiyi yeni biçimlere sokmak suretiyle, siyasetin çekirdeğinde bir değişimi anlatmaktadır. Bu T.Lemke'nin ifadesiyle başlı başına siyasetin nesnesinin değişmesidir.²⁰

Foucault'nun bu bakışı, iktidarın devlet gibi merkezdeki konumlarına odaklanmaktan çok onun yereldeki görünümüne, kılcal damarlarına odaklanmayı ve oradaki iktidar pratiklerini anlamayı gerektirir.²¹ İkinci olarak, bu bakış açısında artık iktidardaki egemenlerin, düşünce, amaç ve söylemleri yerine iktidarın devam etmekte olan tahakküm pratikleri ve bunlar üzerinden öznelerin nasıl inşa edildiği görülmelidir. Üçüncü olarak, iktidar tek elde toplanan bir meta ya da refah değil, bireyler tarafından taşınan ve uygulanan bir zincir gibi

64. s.48.

¹⁸ Ancak tartışmanın devamında da görüleceği üzere, modern devlet Foucault'nun yönetimsellik olarak nitelendirdiği modern iktidar biçiminin bir parçası haline gelmektedir.

¹⁹ Michel Foucault, "The politics of health in the eighteenth century", in *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-77*, C. Gordon (ed.), Panteon Books, New York NY, 1980 s. 175.

²⁰ Utku Özmaças, "Foucault: İktidardan Biyoiktidara," Foucault, *Cogito Dergi*, Sayı 70-71, Yaz 2012, s. 55.

²¹ Michel Foucault, *The History of Sexuality, An Introduction, Volume I*, Vintage Books, New York NY, 1990, s. 94-96.

tahayyül edilmelidir.²² Son olarak, iktidarı yukarıdan aşağıya uzanan ilişkiler ağı içerisinde arayan değil, en küçük noktalarda dahi iktidarın hangi mekanizmalar, teknikler ve pratikler üzerinden uygulandığını gözetleyen ve buralardan başlayarak onu inceleyip araştıran bir tutuma ihtiyaç vardır.²³

Foucault, bu yaklaşımıyla iktidar odağının sadece yaşama ve onun biyolojik yönüne odaklandığını iddia etmektedir. Böylelikle bugün biyopolitika ötenaziden ırkçılığa, kürtaj ve öjeniğe ilişkin sorunlardan, biyolojik ve toplumsal cinsiyet tartışmalarına, sağlık ve eğitim politikalarından gen araştırmalarına, hatta borçlandırma stratejilerinden esnek çalışma rejimlerine ve fikri emek alanlarından güvenlik rejimlerine değin birçok hususta tartışılan ve yararlanan bir kavram haline gelmiştir.²⁴ Böylelikle biyopolitik yaklaşım politik iktidara, yani devlete indirgenemeyecek kadar geniş bir alanda kendisini göstermektedir.

Foucault, biyoiktidarın yaşamımıza iki şekilde müdahale ettiğini söylemektedir. Buna göre, ilk olarak bu iktidar insan bedenini bir makine olarak görür ve disipline etmeye çalışır. Foucault'nun 'bedenin anatomo-politiği' olarak adlandırdığı bu iktidar biçiminin amacı, insan bedenini disipline etmenin yanında, insanın yeteneklerini geliştirmek, onu verimli, uysal kılmak ve ekonomik denetim sistemleri ile bütünleşmesini sağlamaktır.²⁵ İkinci halde ise, artık söz konusu olan nüfusun biyopolitiğidir. Burada bedene doğal bir tür olarak yaklaşılmakta ve beden üzerindeki denetimle nüfus politikaları düzenlenmektedir. Foucault'a göre, biyoiktidar burjuva toplumunun en büyük buluşlarından birisidir ve kapitalizmin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.²⁶

Foucault'nun biyopolitika ve biyoiktidar kavramına ilişkin konumuz çerçevesindeki örnekler bugün birçok modern devlette rastlayabiliriz. ABD'de eroin tedavisi için kullanılan metadon klinikleri bu örnekler arasındadır. Buna göre, bağımlılar mevzuat gereği her gün bu kliniğe gitmek zorundadırlar. ABD'de eroin tedavi kliniklerinde hastalara eroin tedavisinde kullanılan metadon, gerektiğinde zorla içi-

²² Ibid s. 98.

²³ Ibid s. 99.

²⁴ Onur Kartal, "Giriş", *Biyopolitika*, s. 8.

²⁵ M. Foucault, *The History of Sexuality*, Vol. I, s. 139.

²⁶ Ibid s.141.

rilebilmektedir. Çünkü pozitif hukuk buna izin vermektedir. Bu uygulama ile uyuşturucu bağımlısının suç topluluklarıyla ve sokak temelli madde bağımlısı topluluklarla bağı kopartılmak istenmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalar ise bu tedbirin tam tersi sonuçlara yol açtığını göstermektedir. 1970'lerden bu yana metadon klinikleri üzerinde yapılan etnografik çalışmalar bu gerçekliği teyit eder niteliktedir.²⁷ Bu uygulama biyopolitikanın ve biyoiktidarın beden politikaları ve normalleşme rejimleri açısından işlevselliğini ortaya koyan milyonlarca örnekten sadece bir tanesidir. Biyoiktidarın normalleştirme rejimine dayalı beden politikaları kaçınılmaz olarak buna uygun bir legalleştirme ve politikleştirmeyi de beraberinde getirmektedir. Kuşkusuz buradaki legalleştirme ve politikleştirme söylem ve pratikleri biyoiktidarın normalleştirme rejiminin birer uzantısı niteliğindedir. Buna ilişkin olarak yine bilimsel söylem ve pratikler böylesi bir normalleştirme rejiminde bazı spesifik sorun alanlarının tıbbileştirilmesini de beraberinde getirmektedir. Uyuşturucu kullanımı bunun en çarpıcı örneklerinden birisidir.

C-Yönetimsellik

Foucault'nun 1978 ve 1979'da College de France'de verdiği dersler modern devletin soykütüğü üzerine odaklanmaktadır. Bu noktada Foucault, günümüzde devleti ve politik iktidar kavramını daha yakından anlayabileceğimiz başka bir kavram daha geliştirmiştir. Foucault bu yeni kavrama yönetimsellik (governmentality) demektedir. Foucault yönetimsellik kavramını modern devletin soykütüğü için bir rehber olarak kullanmaktadır.²⁸ Buna göre, modern devletin inşası insan bilimlerinin yükselişi ve nüfus ve bireylere ilişkin bilginin üretimi ile yakında ilişkilidir. Modern devletin inşasında ulusal sınırların fiziksel durumu, yabancı devletlerin güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin diplomatik ve gizli bilgiler ve nesnelere görünür kılıp onları hesaplanabilir ve programlanabilir biçimlere dönüştüren diğer bilgi türleri etkin hale gelmektedir. Devlet görevlileri ve kurumları istatistiki hesapları, tıbbi uzmanlıkları, bilimsel raporları, mimari planları, bürokratik kural

²⁷ Philip Bourges, "Disciplining Addiction, the Biopolitics of Methadone and Heroin in the United States", *Culture, Medicine and Psychiatry* 24: 165-195, 2000, s. 180.

²⁸ Michel Foucault, *Security, Territory, Population. Lectures at the College de France, 1977-78*, Palgrave, New York NY, 2007, s.354.

ve rehberleri, saha çalışmalarını, grafikleri ve daha birçok şeyi politik eylem için kullanmaktadırlar.²⁹ Bu noktada modern devlete ilişkin kurum merkezli bakışın değişmesi gerekmektedir. Kurumlardan hareket etmek yerine artık kurumlarda maddileşen ve istikrar kazanan teknolojiler üzerine odaklanılmakta, kurumlar teknolojiler³⁰ olarak ele alınmaktadır.

Devleti yönetsel pratikler ağı olarak gören bu yaklaşım, modern zamanlarda devletin iktidar ilişkilerinde ikincil bir konumda olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Aksine devlet bu noktada stratejik bir konumdur. Devlet (politik) iktidar kullanan, iktidar ilişkilerine dâhil olan yegâne varlık değildir. Lakin diğer tüm iktidar biçimleri onu referans almak zorundadır. Bu diğer iktidar biçimlerinin devlet kaynaklı olduğunu değil, iktidar ilişkilerinin artan bir biçimde devlet kontrolünde olmasını ifade etmektedir. Böylece iktidar ilişkilerinin devlet kurumları biçiminde ya da bu kurumların gözetiminde giderek yönetselleştiği, yani detaylandırıldığı, rasyonalize edildiği ve merkezileştirildiği söylenebilecektir.³¹

Devlete yönelik stratejik bakış, Foucault'nun devlete ilişkin yukarıdan aşağıya doğru olan ve egemenliğe dayalı hukuki-söylemsel (juridico-discursive) devlet anlayışını reddetmesinin bir sonucudur. Hukuki-söylemsel iktidarda devlet iktidarı tıpkı bir mala sahip olmak gibi sahip olunabilecek bir şey olarak görülmektedir. Foucault'nun geleneksel devlet modeli olarak nitelendirdiği hukuki-söylemsel model egemenliğe dayalı bir yasa, yasaklama ve itaat modelini esas almaktadır. Oysaki yukarıda sözünü ettiğimiz biyoiktidar yukarıdan değil,

²⁹ Thomas Lemke, "An Indigestible meal? Foucault, governmentality and state theory", s.48.

³⁰ Foucault'nun terminolojisinde teknoloji kelimesi spesifik manalarda kullanılan bir terimdir. Foucault, *Dicipline and Punish* (1977) ile *The History of Sexuality* vol 1 (1979) adlı çalışmalarında bedeni disipline eden veya nüfus süreçlerini düzenleyen teknolojiler üzerine eğilmiştir. Daha sonraki eserlerinde ise öz teknolojileri ve bireyin politik teknolojileri konularına da değinmiştir. Bunlardan ilki öz rehberlik (self-guidance) ve öznelerin birbirleriyle etik varlıklar olarak ilişki kurma biçimlerini anlatırken, ikincisi kendimizi sosyal varlığın, ulusun veya devletin bir parçası olarak görmemizi anlatmaktadır. ((Bu konuda bkz. Michel Foucault, "The political technology of individuals", in *Power, Essential Works of Michel Foucault, Vol III*, J.D. Faubion (ed.), Robert Hurley (trans.), The New Press, New York NY, 2000, pp.403-417, s.404)).

³¹ Thomas Lemke, "An Indigestible meal? Foucault, governmentality and state theory", s.51.

aşağıdan gelen bir iktidar modellemesidir. Foucault bunu siyaset teorisinde, “kralın kafasının henüz kesilmediğini” söyleyerek bir metafor üzerinden açıklamıştır.³²

Foucault’a göre yönetim (government) kavramı bugün sadece politik bir anlam içermekle birlikte onsekizinci yüzyıla kadar yönetim kavramı çok daha genel bir manada kullanılıyordu. Nitekim politikanın yanında felsefi, dini, tıbbi ve pedagojik metinlerde de bu kavram yer almaktaydı. Devlet ya da idarenin yönetiminin yanında öz denetim (self control), çocukların ve ailenin idaresi, evin genel yönetimi, ruhun idaresi vs. gibi hususları da içeriyordu. İşte bu noktadan hareket eden Foucault, yönetim (government) kavramının kendi kendini idareden başkalarını yönetmeye kadar uzanan bir anlam içeriğine sahip olduğunu iddia etmektedir. Böylelikle günümüzün modern egemen devleti ile modern özerk bireyi karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler.³³ Foucault, yönetimsellik kavramını özerk bireyin kendi kendisi üzerindeki öz denetim kapasitesini araştırmak ve bunun siyasi yönetim ve ekonomik sömürü ile nasıl bir bağı olabileceği sorunsalını çözebilmek için ortaya koymuştur. Bu bağlamda Foucault, önceki çalışmalarında modern özne ve (modern) öznellik kavramını anlamaya çalışırken uysal bedenlere (docile bodies) ve buna dayalı olarak bu bedenlerin disipline edilmesine yönelik yaptığı vurguyu adeta düzeltmeye çalışmaktadır. Artık yönetim (government) kavramı özne teknolojileri ile tahakküm (domination) teknolojileri arasındaki ilişkiyi anlamak için kullanılmaktadır.³⁴ Bu noktada Foucault, önceki çalışmalarında ima ettiği iktidar (power) ile tahakküm (domination) arasındaki farklılığa da vurgu yapmaktadır. Foucault bu ayrımı şu şekilde ortaya koymaktadır: “Bizim serbest özneler (liberties) arasında stratejik bir oyun olarak iktidar ilişkileri ile -ki bu stratejik oyunda bazıları diğerlerinin eylemini belirlemeye çalışırlar- normalde iktidar olarak nitelendirdiğimiz

³² Michel Foucault, *Entelektüelin Siyasi İşlevi*, çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay-Ferda Keskin, Ayrıntı, İstanbul, 2005. s. 57. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. M.Foucault, *Toplumunu Savunmak Gerekir*, 3. baskı, çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002).

³³ Michel Foucault, “The Subject and the Power”, an Afterword, in Michel Foucault: *Beyond Structuralism and Hermeneutics* by Hubert Dreyfus and Paul Rabinow, University of Chicago Press, Chicago IL, 1982, pp. 208-260. s. 208 vd.

³⁴ Bu konuda bkz. Michel Foucault, “Technologies of the Self ” in *Technologies of the Self A seminar with Michel Foucault*, L. H. Martin, H. Gutman, P. H. Hutton (eds.), University of Massachusetts Press, Amherst MA, 1988, pp. 16-50.

tahakküm hallerini birbirinden ayırmamız gerekmektedir. Ve bu ikisi arasında, serbest öznelerin stratejik oyunları ile tahakküm halleri arasında yönetimsel teknolojiler vardır".³⁵

Yönetim (government), az ya da çok sistematik, düzenlenmiş (regulated) ve kişiler arasındaki iktidar ilişkilerinin ötesine giden bir iktidar kullanımı demektir. Bu yönetim eylemin amacını (telos) veya bu amaca ulaşmak için gerekli araçları tanımlayan spesifik bir rasyonaliteyi takip etmektedir. Bu anlamda yönetim, "uygun teknik araçların az ya da çok rasyonel olarak kullanılması yoluyla eylemlerin nizama sokulmasıdır".³⁶

Tahakküm (domination), hem istikrarlı, hem de hiyerarşik olan spesifik bir iktidar biçimidir. Foucault bizim normalde iktidar olarak nitelendirdiğimiz fenomen için tahakküm kelimesini kullanmaktadır. Tahakküm asimetrik bir iktidar ilişkisidir ve burada tahakküm altındaki kişilerin özgürlük alanları oldukça sınırlı olduğu için manevra alanları çok dardır.³⁷ Lakin tahakküme yol açabilecek iktidar ilişkilerinin sistematize edilmesi, istikrarlaştırılması ve düzenlenmesi yönetim teknolojileri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yönetimsellik günümüz devlet yönetimini besleyen bir dizi kurum, pratiği ve tekniği içermektedir. Bu yönüyle yönetimsellik spesifik ve karmaşık bir iktidar yapılanmasına tekabül etmektedir.³⁸ Öte yandan yönetimsellik ve getirdiği iktidar yapılanması kurumların ve pratiklerin ötesine geçerek, liberal bir yönetimle ilişkili herkesin yönetime dair mantığına ve mentalitesine de hâkim olmaktadır.³⁹ Foucault, devletin yönetimselleşmesinden bahsederken, yönetimi devlet otoriteleri ya da kurumları tarafından kullanılan ya da uygulanan bir teknik olarak görmez. Aksine, devlet sosyal iktidar ilişkilerinin dinamik ve

³⁵ Michel Foucault, "The ethic of care for the self as a practice of freedom", in *The Final Foucault*, J. Bernauer and D. Rasmussen (eds.), MIT-Press, Boston MA, 1988, pp. 1-20. s. 19.

³⁶ Barry Hindess, *Discourses of Power: From Hobbes to Foucault*, Blackwell, Oxford UK, 1996, s.106.

³⁷ M. Foucault, "The ethic of care for the self as a practice of freedom", s. 12.

³⁸ M. Foucault, "Governmentality", in *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller (eds), University of Chicago Press, Chicago IL, 1991, s. 102.

³⁹ Saran Ghatak, "The Opium Wars: The Biopolitics of Narcotik Control in the United States 1914-1935", *Critical Criminology*, 18 (1): 41-56, March 2010, s. 43.

rastlantısal (contingent) bir formudur. Yönetimsellik ise hem devlete içkin hem de onun dışındadır. Çünkü yönetimsellik devletin yetkisine neyin dâhil olup neyin dâhil olmadığına, kamusal olan ile özel olanın vb. sürekli olarak tanımlanması ve yeniden tanımlanmasını mümkün kılan yönetim taktikleridir. Burada nesnelere yerine pratikler, işlevler yerine stratejiler ve kurumlar yerine teknolojiler söz konusudur.⁴⁰

Foucault açısından “güvenlik mekanizması”, liberal demokratik rejimlerde sosyal düzeni sağlayan teknikleri bize temin ederek, yönetimselliğin en önemli parçalarından birisi haline gelmektedir. Bu mekanizma gözetleme ve düzenleyici kontrollerle toplumu tehdit olarak görülen unsurlardan korumaya çalışmakta ve böylece sosyal dengeyi sağlamak istemektedir.⁴¹ Açıklanan nedenle modern toplum bir güvenlik toplumu olarak ortaya çıkmaktadır ve onun kamusal sağlığı ve zenginliği için modern topluma yönelik risklerin ve tehlikelerin belirlenip bertaraf edileceği bir disiplin ve regulasyon rejimi yönetimsellik anlayışına karşılık gelmektedir.⁴²

Bu genel açıklamalardan sonra konumuz bağlamında uyuşturucu ve bağımlılık kavramlarına yakından bakabiliriz.

III- Uyuşturucu ve Bağımlılık

Modern terminolojide uyuşturucu genel başlığı altında ele aldığımız materyallerin insanlık tarihinde kayıtlı 6000 yıllık toplumsal/kültürel bir tarihi mevcuttur. Sümerlerden kalma bazı eserlerde haşhaş bitkisini gösteren suretler bulunmaktadır. M.Ö 4000 yıllarına dayanan Sümer yazıtlarında (ideogram) afyon keyif bitkisi olarak betimlenmiştir. Afyon için benzer ifadeler M.Ö. yedinci yüzyıla dayanan Asur tabletlerinde ve M.Ö ikinci yüzyıla dayanan Mezopotamya, Mısır ve Pers metinlerinde de yer almaktadır. M.Ö 1550’li yıllara tekabül eden (antik Mısır) tıbbi terapiye ilişkin papirüslerde, veterinerlik ve jinekolojiye ilişkin papirüslerde, fragmanlar içinde afyondan söz edilmektedir. Theophrastus ve Dioscorides’in *Materia Medica* (Tıbbi Materyaller) adlı

⁴⁰ Thomas Lemke, “An Indigestible meal? Foucault, governmentality and state theory”, s. 57-58.

⁴¹ M. Foucault, *Society Must Be Defended Lectures at the College de France, 1975-1976*, Picador, New York NY, 2004, s. 246-249.

⁴² S. Ghatak, “The Opium Wars”, s. 42.

eserlerinde afyon (opium) ağrı dindirici ve uyku verici (sleep-inducing) olarak betimlenmektedir. Homeros, *Odyseia* adlı klasik eserinde, Helen'in kullandığı ve afyonla şarabın karışımı olduğu düşünülen nepenthe adlı uyuşturucu ilacı kötülüklerin unutulmasını ve Truva Savaşı'nın acılarının yanında Ulysses'in ölümünün acısını dindiren olarak anlatmaktadır. Yine, antik Yunan'da, Aesculapeius'un⁴³ rahip doktorlarının hastalarını afyon ile tedavi ederken hastalarının yattığı ve afyon etkisiyle uyudukları barınaklarda ilahi rüyalar görüp iyileşmelerini sağlamaya çalıştıkları düşünülmektedir. Romalılar da afyona ilişkin bilgileri Yunanlılardan almışlardır. Roma zamanında, M.S. ikinci yüzyılda, ünlü Yunan kökenli doktor (ve filozof ssc) Aelius Galenus (Galen)'un afyonu savunduğu ve elde kalan metinlerinin yüzyıllarca Avrupa'yı etkilediği bilinmektedir. Roma İmparatorluğunun gerilemesini takiben Arap tacirler afyonu İran'a (Persia), Hindistan'a, Çin'e, Mısır'a Kuzey Afrika'ya ve İspanya'ya taşıdılar. Müslümanların onuncu ve onbirinci yüzyıldaki fetihleriyle birlikte afyon ticareti Avrupa'ya yerleşmiş oldu.⁴⁴ Antik Yunanlılar bu bitkinin özüne opion demekteydiler ve bugün Batı dillerinde kullanılan opium sözcüğü de buradan gelmektedir. Bilinen tarihsel kayıtlara göre haşhaş bitkisinden elde edilen afyon sakızının içinde şeker, protein, kauçuk yağı gibi maddelerin yanında morfin, narkotin, kodein gibi sayıları yirmiyi aşkın alkaloid denilen zehir bulunmaktadır. Botanik olarak papaver somniferum (uyku getiren papaver bitkisi) olarak adlandırılan afyonun elde edildiği haşhaş bitkisinin anavatanının Doğu Akdeniz olduğu düşünülmektedir. Fakat antik dönemlerden bu yana Avrupa'da yaygın olarak yetiştirilip kullanılmıştır. Haşhaş uygun hava koşulları olduğunda tüm dünyada yetiştirilebilir bir bitkidir ve yetiştirilmektedir.

A-Modern Zamanlarda Uyuşturucu

Afyona ilişkin modern incelemelerin ilk örneklerinden birisi İngiliz Doktor John Jones tarafından 1700 yılında yapılmış ve Jones afyonu süt suyunun en şişkini (most turgid of milky juice) olarak nitelemiştir.⁴⁵

⁴³ Antik Yunan mitolojisinde hekimlik ve şifa tanrısı.

⁴⁴ Louise Foxcroft, *The Making of Addiction: The Use and Abuse of Opium in Nineteenth Century Britain*, Ashgate Publishing, Burlington VT USA, 2007, s. 9.

⁴⁵ *Ibid* s. 8.

Eczacı Friedrich Wilhelm Sertürner, Hannover’de 1807 yılında morfini ham afyondan ayırarak, antik Yunanın rüyalar tanrısı Morpheus’a atfen isimlendirmiş ve uyuşturucu (drug) konusundaki klasik makalesini yine aynı yıl yayımlamıştır. Eroin ise Londra’daki Aziz Mary Hastanesi’nde 1874 yılında yarı sentetik bir afyon olarak, doğal maddenin kimyasal yapısı modifiye edilmek suretiyle morfinden elde edilmiştir. Eroin 1890 yılında Almanya’da yeniden keşfedilmiş, Almanca tıbbi terminolojide büyük ve güçlü manasındaki “heroisch” kelimesinden esinlenerek ticari olarak heroin (eroïn) adıyla Bayer tarafından piyasaya sürülmüştür. Yine de bu dönemde en çok ve yaygın kullanıma sahip madde ham afyon olmuştur.⁴⁶

Ondokuzuncu yüzyıl, aynı zamanda uyuşturucu kaynaklı sorunların arttığı bir yüzyıldır. Birçok uzman belirtilen artışı moderniteyle bağlantılı bir kültürel kriz sorununun parçası olarak değerlendirmişlerdir. Uyuşturucu bağımlılığı Aydınlanmanın önemli düşünürü I.Kant’ın özerk, kendi kurallarını koyan burjuva birey idealinin de iniş geçişini sembolize eder hale gelmiştir. Bürokrasi ve şirketler tarafından yönetilen bir ekonomik düzende, rekabet, hız ve bununla birlikte gelen stres insanları intoksike maddelere karşı daha korumasız hale getirmiştir. İnsanlar kendi keşifleri olan bir şeyin kölesi haline gelmektedirler. Bu haliyle narkotik bağımlılığı modernitenin en kötü senaryosu gibi gözükmeye başlamıştır. Uyuşturucu kullanımına yönelik artan bu tehdide yasal düzenlemelerle karşı koyma, bir manada, modern kapitalizme ve teknolojiye karşı geliştirilen ilerici düzenlemelerin bir alt kümesi olarak da değerlendirilebilir.⁴⁷

Elbette için kültürel boyutu da unutulmamalıdır. Oscar Wilde, 1891 basımı *Dorian Gray’in Portresi* adlı eserinde, “Birinin unutmama ve kaygısızlık satın alabileceği batakhaneler vardı, o korku mekânları ki eski günahlara ilişkin hatıralar yeni günahların oluşturacağı delilik hali ile hafızadan silinebilirdi” diyerek Londra’da uyuşturucu içilen mekânları edebi bir dille ele almaktadır. İngiltere’de Viktoryen dönem

⁴⁶ Ibid s. 10.

⁴⁷ David T. Courtwright, Timothy A Hickman, “Modernity and Anti Modernity: Drug Policy and Political Culture in the United States and Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries,” in *Drugs and Culture Knowledge, Consumption and Policy*, Geoffrey Hunt, Maitena Milhet, and Henri Bergeron (ed.), Ashgate Publication, Burlington VT USA, pp. 213-225, s. 214.

edebiyatının ve popüler kültürünün birçok alanında uyuşturucu kullanımını yaygın şekilde işlenmiştir. Bu da, esasında, on dokuzuncu yüzyılda uyuşturucu kullanımının Batı kültürünün ve edebiyatının önemli bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

B-Aydınlanma, Modernite ve Bağımlılık

1- Genel Olarak Bağımlılık

“Bağımlılık” kavramı terim olarak ilk kez I. Dünya Savaşı sonunda 1920’lerin başında kullanılmaya başlandı ise de, madde kullanımına dair çalışmalar, teşhis ve tedaviler erken on dokuzuncu yüzyıla kadar gitmektedir.

Bu çerçevede bağımlılık sözcüğünün günümüzdeki anlamına baktığımızda, Joseph Segen’in *Mevcut Tıbbi Lisan, Tıbbi Terimler, Argo ve Jargon Sözlüğü* (*Current Medical Talk: A Dictionary of Medical Terms, Slang and Jargon 1995*) günlük kullanımda bağımlılık, “bağlılık ve alınmadığında yoksunluk belirtileri gösterir bir şekilde bir maddeye fizyolojik, fiziksel ve psikolojik anlamda bağlı olma hali” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸

2- Aydınlanma ve Bağımlılık

Aydınlanma düşüncesi insan rasyonalitesi ve özgür iradeye dayalı bir iyimserliğe sahipti. Delilikten eşcinselliğe değin her şeyin tedavi edilebileceğine olan güven aydınlanma düşüncesinin ve onun yarattığı iyimserliğin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı.⁴⁹ Aydınlanma düşüncesi bağlamında insanın günahkâr olduğu ve dünyanın şeytani güçlerce mahvedilebileceğine yönelik eski inanç ortadan kalkmış, insan rasyonalite ve özgür irade çerçevesinde tanımlanmaya başladığından herkesin kendi kendini kontrol edebileceği anlayışı ortaya çıkmış ve doktorların ise iradenin kontrol edemediği davranışlara odaklandığı bir süreç başlamıştı. Foucault’nun *Deliliğin Tarihi* adlı eserinde de ayrıntılı olarak incelediği üzere, kendi kendini kontrol deliliğine ilişkin bir çözüm haline geliyordu. Çünkü deliliğin temelinde öz kontrolün

⁴⁸ J.C Segen, *Current Med Talk: A Dictionary of Medical Terms, Slang&Jargon*, Appleton&Lange, MI, 1995.

⁴⁹ Peter Ferentzy, “Foucault and Addiction” *Telos: Critical Theory of Contemporary* 2002 (125): 167-191 (2002) 171.

kaybedilmesinin olduğu düşüncesi artık kabul görüyordu.⁵⁰ Bugün bağımlılara ilişkin yaygın bakışta olduğu gibi deliller de, acı ve ızdıraptan sorumlu tutulmasalar da, birlikte tedavi sürecinde sorumluluk kendilerine yükleniyordu.⁵¹

Bağımlılık dediğimiz kavram on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren bir sosyal bilimsel sorun olarak görülmeye başlanmıştı. Geç modern zamanlarda meydana gelen bu gelişme geçmişle radikal bir kopuşa da tekabül etmekte, adeta “bilinçte bir devrim” olarak nitelenmekteydi. Bu gelişimin maddi temeli kokain, morfin, kodein ve afyon gibi maddelerin uluslararası kapitalist pazarda ulaşılabilir hale gelmesinin yanında, (modern) tıbbi amaçlarla da kullanılmasıydı. Bu gelişmeyle birlikte uyuşturucu kullanımı önce patolojik bir durum olarak nitelendirilmeye başlanmış, ardından suçun konusu haline getirilmişti. Yine bu dönemde, bağımlı olunan maddeye yönelik doyurulamaz tutku hali eski dönemlerde bu hususları açıklamak için kullanılan ruhani, şeytani ve mistik güçlerin yerini almaya başlamıştı. Böylece bu doyurulmaz tutkuya (craving) odaklanma, konuya ilişkin ampirik ve seküler bir açıklama getirmenin yanında, bağımlılığın kaynağını da mistik dış güçlerden alıyor ve alkoliğin ya da madde bağımlısının beynine yerleştiriyordu.⁵² Aydınlanma etkisindeki Batı düşüncesi bireyin özgür iradesini merkeze koyan bir felsefeden hareket ettiği için, her türlü bağımlılık hali özgür iradenin ihlali olarak değerlendirilmeye başlanmıştı. Bu bağlamda özgür iradenin kaybedilmesi ile birlikte bireyin düşüncesi ve davranışları üzerindeki kontrolünü kaybetmesi tüm psiko-davranışsal hastalıkların ortak yönüydü.⁵³

Genişletilmiş bağımlılık paradigmasında maddenin ve davranışların bağımlılıkla ya da bağımlı olmamakla ilişkilendirildiği düzlem bedenini kendisi haline gelmişti. Bu noktada artık söz konusu olan tarihsel, kültürel ve sosyo-politik alanın dışında atıl olarak duran bir (uyuşturucu) madde veya biyolojik varlık değil, bağımlı bir bedendi

⁵⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Michel Foucault, *Deliliğin Tarihi, Akıl ve Akıl Bozukluğu, Klasik Çağda Deliliğin Tarihi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 1992.

⁵¹ Peter Ferentzy, “Foucault and Addiction”, s. 171.

⁵² *Ibid* s. 173.

⁵³ *Ibid* s. 174. Bu bakış özellikle 1980’lerle birlikte yeniden ele alınıp günümüze uyarlanarak sex bağımlılığı, oyun bağımlılığı vs. gibi terimler türetilmiştir.

ve bağımlılığa ilişkin yeni anlayışın etkisiyle, artık her nasılsa, tam bir özgürlüğe sahip olmayan iradeyle (will), saf bir isteme sahip olmayan seçme (choice) vardı.⁵⁴

3- Modernite ve Bağımlılık

Modern zamanlarda bağımlılığa ilişkin ilk düşünceler alkol tüketimiyle ortaya çıkmıştı. Esasen on dokuzuncu yüzyıl ortalarında alkol bağımlılığı uyuşturucu bağımlılığına ilişkin adeta bir model oluşturmuştu. Önceden insanların istedikleri için sarhoş oldukları yönünde bir inanç var iken, on sekizinci yüzyıl sonunda Amerikalıların önemli bir kısmı karşı konulmaz bir içme isteğine ilişkin konuşmaya başlamışlardı.⁵⁵Konu oldukça ayrıntılı ve tartışmalıdır. Ancak konumuz bağlamında on dokuzuncu yüzyıl başlarında Amerika (aynı zamanda İngiltere’de) ortaya çıkan Ölçülülük Hareketine (The Temperance Movement) de değinmek gerekiyor. Alkol tüketimine yönelik bu toplumsal hareket alkol kullanımına yönelik tedbirler alınmasını savunmakta ve siyasetler üzerindeki politik etkilerini kullanarak, yasaklama da dâhil, alkole ilişkin yasal düzenlemeler yapılmasını sağlamaya çalışmaktaydı.⁵⁶

Esasen bu dönemde ölçülülük bir değer olarak öncelikle zenginler arasında kabul gördü. Hemen ardından ise orta sınıf bunu bir değer olarak kabul etti. Buradaki amaç toplumda iflah olmaz alkolikler bu durumdan kurtarmaktan çok, akli başında insanları alkolizm

⁵⁴ Anna Alexander; Mark S. Roberts, “Introduction” in High Culture, Reflection on Addiction and Modernity, Anna Alexander and Marx S. Roberts (ed.), SUNY Press, Albany NY, 2003, s.2.

⁵⁵ Peter Ferentzy, “Foucault and Addiction”, s. 169.

⁵⁶ Christopher C.H. Cook, Alcohol, Addiction and Christian Addicts, Cambridge University Press, UK, 2006, s. 79. ABD’de 1826 yılında Amerikan Ölçülülük Derneği kuruldu. 1829 itibarıyla ise bu konuda binin üzerinde dernek faaliyete geçti ve üye sayısı 100.000’e ulaştı. Bu hareketi daha çok tıp doktorları ve din adamları destekliyorlardı. 1830’larda ise hareketin genel ilkeleri ortaya çıktı. Buna göre alkol doğası gereği alışkanlık yapan bir maddeydi ve düzenli kullanımı müzmin sarhoşluğun nedeniydi. Alkol kullanıcının kendi ahlaki eylemini kontrol gücünü zayıflatıyor, hayvani duyguları öne çıkartıyor, yoksulluğa ve suça neden oluyordu. Alkol bir zehirdi ve birçok hastalığa sebep oluyordu. 1846 yılında Main eyaleti alkol tüketimini yasaklayan ilk eyalet oldu. Bunun ardından diğer Amerikan eyaletlerinde üç dalga halinde yasaklamalar gelmeye başladı ve en sonunda 1919 yılında ABD Anayasası’nın on sekizinci ek maddesi ile ulusal düzeyde alkol yasağı getirildi.

batağından çekip çıkarmaktı. Burada Ölçülülük Hareketinin ve alkol yasaklarının sanayileşmekte olan İngiltere’de (ve Amerika’da) disiplinli işçilere olan ihtiyaçtan mı kaynaklandığına ilişkin olarak, neden-sonuç ilişkisine dayalı bir yargıya ulaşacak kadar elimizde veri bulunmamakta. Fakat şunu söyleyebiliriz ki orijinal amaç kesinlikle bu değildi.⁵⁷Kanaatimce daha sonra, özellikle sanayileşmenin hızlanmasıyla birlikte, ayık ve disiplinli bir işçi sınıfına sahip olma da pekâlâ Ölçülülük Hareketinin esaslı amaçlarından birisi haline gelmiş olabilir. Nitekim bu dönemde paralı sınıf tarafından aylak görünümlü işçi sınıfının düzene sokulmasına yönelik çabaların olduğu biliniyor. Bunun ötesinde, Methodist alt sınıfların kendilerine yönelik olarak ciddi ve akli başında olmaya yönelik çabaları oldukça iyi bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Bu ise aşağı sınıflar arasında dahi kronik içki müptelâlığının bir günah olmaktan çok, hastalık olarak görülmeye başlandığını göstermektedir.⁵⁸ Ölçülülük Hareketi alkol tüketimine karşı ortaya çıkmış olsa da, teşvik ettiği değerler açısından uyuşturucu kullanımına dair on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başındaki politik/kültürel vasatın oluşumuna da katkıda bulunduğu açıktır.

Yine bu dönemde, ABD’nin birçok yerinde ve İngiltere’de alkol yasaklarının gündeme geldiğini görüyoruz. Bu noktada artık söz konusu olan negatif bir tavırla duygu ve tutkuların bastırılması değildi. Toplumsal açıdan bundan çok ama çok daha önemli ve köklü bir değişiklik meydana gelmişti. Ayıklık ve ölçülülük pozitif değerler olarak kabul görmeye başlamıştı.⁵⁹ Düşünceme göre, bu durum ilgili değerlerin geçmişte o toplumda yer etmediği anlamına gelmemektedir. M. Weber’in de ortaya koyduğu gibi⁶⁰ tutumluluk ve çalışmanın bir erdem olarak görüldüğü Protestan ahlakında bu erdemlerle ölçülülük ve ayıklık değerleri arasında organik bağ olduğuna ilişkin bir kuşku olmamak gerekir. Kanımca artık burada söz konusu olan dine dayalı olmayan seküler bir dünyadır ve onun değer anlayışında bahse konu değerlerin merkezi bir önem kazanmasıdır. Kötülük artık bizim dışımızdaki ruhani, şeytani, mistik güçlerin işi değildir. O doğrudan bi-

⁵⁷ Peter Ferentzy, “Foucault and Addiction” s. 186.

⁵⁸ Ibid s. 186-187.

⁵⁹ P. Ferentzy, “Foucault and Addiction”, s. 187.

⁶⁰ Bu konuda bkz. Max Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, Bilgesu Yayıncılık, İstanbul, 2011.

reyin özgür iradesinin yitimiyle öz kontrolünü kaybettiği bir durumdan kendisini iblislerle değil, yine kendisiyle savaşarak kurtaracağı ve ayıklık ve ölçülülük değerlerine uygun yaşayacağı bir mücadele haline gelmiştir. Mücadele edilmesi gereken güçler dışarıda değil, içeridedir. Yine bu çerçevede bir Aydınlanma değeri olan bireysel özgürlük de dikkate alınmalıdır. Aydınlanmacı değerlerin etkisindeki geç modern devlet için bireyi bu özgürlük halinden alıkoyan davranış biçimleri de sadece yasaklamanın konusu olabilecektir.⁶¹ Bu nedenle, bağımlılık halinin toplumsal birçok sorunun (zaman zaman da tüm sorunların) temelindeki neden olarak görülmesi tesadüf değildir. ABD’de madde bağımlılığı sorunu son yüzyılda temel bir sorun olarak görülmüştür. Özgürlük gibi Amerikan politik düşünce ve yaşamının en temel unsuru olan bir değerden mahrum kalmaya yol açan bir bağımlılığa sahip olmak, bu spesifik politik toplumda bağımlılığa yönelik geliştirilen hukuki düzenlemelerin ve alınan politik kararların önemli bir nedenini de bizlere göstermektedir.

4- Bağımlılığın Psikolojikleştirilmesi ve Mevcut Durum

Yirminci yüzyılla birlikte bağımlılıkla ilişkilendirilen uyuşturucu maddelerin sayısında bir artış olmakla kalmamış, bunun dışında insana ilişkin belirli durum ve davranışlar da bu başlık altında incelenmeye başlanmıştı. Bristol’lü hekim James C. Prichard tarafından ‘ahlaki çılgınlık (moral insanity)’ olarak tanımlanan halde iken kişi aklını kaybetmemekle beraber, yaşamda edepli ve uygun davranma yetisini tamamen yitirdiği ahlaki bir bozulmaya uğruyordu. İşte yirminci yüzyıl başında yaygın olarak kullanılan bu terim Alman terimi psikopat kişilik (psychopatische Persönlichkeit) terimiyle adeta aşılacak suretiyle, belirtilen kişilik hali (ahlaki çılgınlık) belirli ölçülerde psikolojikleştirilmiştir. Bu kişiler hırsızlık, cinsel sapkınlık, cinayet gibi büyük suçları, neyi ihlal ettiğinin tümüyle farkında olsa dahi, tam bir kayıtsızlıkla işleyebiliyorlardı. Bu anlamda psikopat kişilik var olan ahlaki ve hukuki standartlardan hiçbir şekilde etkilenmeyen kişilik olarak tanımlanıyordu.⁶²

⁶¹ P. Ferentzy, “Foucault and Addiction”, s. 190.

⁶² David Courtwright, Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America, Harvard University Press, Cambridge MA, 2001. s. 129-130.

İşte tıbbi olmayan uyuşturucu kullanıcısı birçoklarına göre bu kişiliğe uyuyordu. Onun bağımlılığı kendisini ve toplumu düşünmeyen sorumsuz ve hedonist bir arayışın sonucuydu. Bağımlı kişi hala akli dengesi bozuk bir kişi olarak niteleniyordu. Bu akli bozukluk spekülatif etiyolojileri çöken ayyaşlık kuramcılarının (inebriety theorists) söylediği manada değildi artık. Psikopat bağımlının ahlaki kişiliği daha başlangıçta umutsuz bir şekilde sapkın haldeydi. Pejoratif bir kullanım için öngörülme de psikopati terimi bağımlıya ve onun konumuna ilişkin daha ciddi ve pesimist bir kullanımı da beraberinde getiriyordu.⁶³

Her şeyden önce şunu kabul etmemiz gerekmektedir: Bağımlılık karmaşık bir kavramdır ve bu hususta son dönemlerde yapılan tıbbi ve sosyolojik araştırmalar bağımlılığa ilişkin toplumda genel olarak kabul edilen yargılarla çelişmektedir. Gerçekten uyuşturucu farklı kişilere farklı etkilerde bulunduğu gibi aynı kişilerde yaptığı etki de değişebilmektedir. Bu konuda yapılan bazı araştırmalar, kullanılan uyuşturucunun etkisinin içerdiği maddeden çok içinde kullanıldığı çevreden kaynaklandığını göstermektedir. Yapılan birçok çalışmaya rağmen, bağımlı olmadan uyuşturucu kullanma alışkanlığının kronik psikoz organik bir bozulmaya yol açtığı kanıtlanamamıştır. Foxford'a göre, modern bağımlı olmanın en zararlı sonuçları narkotik yasalarından kaynaklanmaktadır. Başka bir görüş uyarınca ise uyuşturucu kullanımından kaynaklanan somatik ya da psikolojik etkiler maddenin kendisinden çok, maddenin saflığını bozan katkılardan (kimyasallar gibi) ve çevreden kaynaklanmaktadır.⁶⁴

şurası açıktır ki, bizim de etkisi altında olduğumuz Batı düşünce ve uygulamasında bağımlılık kavramı özgür irade ve insan rasyonalitesini esas alan bir normalite rejiminden esaslı bir sapmaya tekabül etmektedir. Bu sapma, insan rasyonalitesi ve özgür iradeye ilişkin ön kabuller, değerler, kurumlar ve inançlar tarafından beslenen Batı politik ve hukuki düşüncesi açısından da başlı başına bir tehdit unsuru haline gelmektedir.

Bugün tıbbın, kriminolojinin, politikanın, sosyal psikolojinin ve psikiyatrinin disipline edici diskurları bağımlılık ve bağımlılık pra-

⁶³ Ibid s. 130.

⁶⁴ Ibid s.7.

tikleri konusunda yapılan birçok araştırmayı şekillendirmektedir. Bu bağlamda bu hususta yapılan bilimsel çalışmalar ve üretilen söylemler uyuşturucu maddenin ve kullanımının kontrolüne odaklanmaktadır. Aynı şekilde bugün bağımlı kelimesi sosyal olarak aykırı, kabul edilemez ve her bakımdan korkulması, ortaya çıkarılması ve bastırılması gereken davranışlarla ilişkilendirilerek pejoratif bir mana kazanmıştır.⁶⁵ İşte, uyuşturucu kullanımına ilişkin olarak bugün ülkemiz dâhil birçok ülkeyi önemli ölçüde etkileyen tıbbi-cezai temelli güvenlikçi bakışın kökenlerinin yirminci yüzyıl başında ABD’de ortaya çıkan güvenlik merkezli tıbbi-cezai rejimde aranması gerektiğini düşünüyoruz. ABD’de yirminci yüzyıl başında inşa edilen sözü geçen güvenlik merkezli tıbbi-cezai rejime odaklanmadan önce, bu rejim öncesinde uyuşturucu kullanımına ve ‘bağımlılığa’ ilişkin olarak ortaya çıkan ve bahse konu rejimin oluşmasına büyük katkı sağlayan söylem ve pratiğe de kısaca bakmakta yarar var.

5- Göçmen Bir Toplumda İki Yeni Fenomen: Uyuşturucu ve Bağımlılık

ABD’de on dokuzuncu yüzyılda baskın bağımlı türü orta yaş, orta sınıf ya da orta üst sınıf kadındı. Bağımlılar tarafından yaygın olarak kullanılan uyuşturucular ise morfin ve afyondtu. Bağımlılık vakaları ise tıp kökenliydi. 1940’larda ise baskın bağımlı türü genç, alt sınıf erkek ve bağımlılar tarafından yaygın olarak kullanılan uyuşturucular ise eroin ve morfindi artık. Bağımlılık vakalarının çoğu ise tıbbi değil, tıp dışı kullanımlara tekabül etmekteydi. ABD’de bu hususta meydana gelen radikal değişim için *junkie* sözcüğünün etimolojisine bakmak yeterli olabilir. New York’ta yaşayan uyuşturucu bağımlıları 1920’li yıllarda endüstriyel çöplüklerden topladıkları bakır, demir, kurşun ve çinko artıklarını satarak hayatta kalmaktaydılar. Yani *junkie* orijinal manada hurdacı demektir; fakat çok değil bir kuşak sonra uyuşturucu bağımlıları için kullanılmaya başlanmıştı.⁶⁶

Geç on dokuzuncu yüzyılda bağımlılığın tıbbi karakteri ortaya konulmak suretiyle büyük bir gelişme yaşanmıştı. Bu gelişmede önce, on

⁶⁵ A. Alexander, “Introduction” in High Culture, Reflection on Addiction and Modernity, s. 3.

⁶⁶ D. Courtwright, Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America, s.110.

dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, bağımlıların tedavisini amaçlayan merkezler kurulmuştu. Bununla birlikte, bu dönemde uyuşturucu bağımlılığı ile alkol bağımlılığı arasında bir ayırım yapılmamış ve her ikisi de "sarhoşluk" ya da "ayyaşlık" genel başlığı altında ele alınmıştı.⁶⁷ Yirminci yüzyıl başında ise, bizatihi narkotik bağımlılığının teşhis ve tedavisine yönelik biyo-psikolojik yaklaşımın yeniden gündeme geldiği görölmektedir. Fizyolojik model narkotik maddenin bağımlılık yapıcı doğası üzerine eğilirken, psikolojik model önceliği bağımlı kişinin psikolojik yapısına vermekte ve belirli kişilerin var olan psikolojilerinin onları uyuşturucu madde kullanmaya yöneltme açısından çok daha elverişli bir durum yarattığını iddia etmekteydi.⁶⁸

ABD'de on dokuzuncu yüzyılda bağımlı popölyasyonunun büyük çoğunluğu tıbbi bağımlılar iken, bağımlıların bakımlarının kısılması veya başka tür bir zorlayıcı hukuki eylem için, afyon içimini önlemeye yönelik kararnameleler hariç, yasal düzenleme yapılması yönünde çok az bir çaba vardı. Zaman içinde bağımlılık giderek yeraltına doğru çekilip, tıbbi olmayan bağımlıların sayısı arttıka bağımlılara yönelik tavır ve politikalar da değişti. Amerikalılar alt sınıf mensubu olarak gördükleri bu yeni tür bağımlıları sorumsuz ve nefesine düşkün insanlar olarak değerlendirip, gittikçe artan bu 'tıbbi olmayan bağımlı' çoğunluğu kızıyorlar, onları hiçbir şeye hakkı olmayan ve karşılarına yeni bir kisve ile çıkan fakirler olarak görüyorlardı. Aynı zamanda onlardan korkuyorlardı.⁶⁹

ABD'ye afyon ithalatına ilişkin ilk istatistikler başlangıç olarak 1840 tarihini göstermektedir. Bu tarihten sonra yayınlanan istatistiklerde sürekli bir artış trendi söz konusudur. Kişi başına düşen afyon ithalatı 1896 yılında tavan yapmıştı. İç Savaşta yer alan ve sayıları bilinmeyen bazı askerlerin savaş sonrası afyon kullanımını başkalarına da yaymış olabilecekleri düşünülmektedir. Morfin ise 1870'lere kadar büyük oranlarda ithal edilen bir narkotik değildi. Uyuşturucu kullanımının artışında diğer etken, bu kullanıma ilişkin çok az bir korkunun olduğu bir dönemde, afyonun hekimler ve patentli ilaç üreticileri tarafından yaygın olarak kullanılmasıydı. 1906 tarihli Saf Gıda ve

⁶⁷ S. Ghatak, "The Opium Wars", s. 48.

⁶⁸ Ibid s. 48

⁶⁹ D. Courtwright, Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America, s. 140.

İlaç Yasası'na kadar afyon içeren patentli ilaçların üzerinde buna ilişkin herhangi bir etiket bulunmamaktaydı. Morfin, kokain, lodanum ve hatta (1898'den sonra) eroin içeren birçok tescilli ilaç herhangi bir dükkândan ya da posta yoluyla temin edilebiliyordu. Bu yüzyılda bu hususta eyalet düzeyinde hukuki düzenleme yapılması yönündeki çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Afyon tedavisi için dahi büyük oranda afyon kullanılırken, yüksek ateş tedavilerinde ise kokain içeren ilaçlar kullanılıyordu. Coca Cola dahi kafein kullanmaya başladığı 1903 yılına kadar üretimde kokain kullanmıştı.⁷⁰

Bu dönemde ABD'de uyuşturucu kullanımına yönelik oryantalist bir bakış açısı da hâkim durumdaydı. ABD'de uyuşturucu kullanımı Doğu ile özellikle de Çinlilerle ilişkilendiriliyor, uzak mesafelerden ithal edilen bu yabancı tehdidin çalışkan olsa da bu tür kötü alışkanlıklara yatkın Amerikan halkı için bir tehlike olduğu düşünülüyordu.⁷¹ Afyon tüketimi dışındaki uyuşturucu kullanımında 1896 sonrası göreceli bir azalma meydana gelmişti. Afyon kullanımı on dokuzuncu yüzyıl ortalarından itibaren Çinlilerle- ki o dönemde özellikle ABD'nin Batı kıyılarında eziyete uğrattılıyorlardı- ilişkilendirildiğinden ve bu kullanım Amerika'ya ve Batıya ait olmayan bir eylem olarak görüldüğünden 1909 yılı itibariyle ABD'de yasaklanmıştı. Afyon kullanımı ile Çinliler arasında kurulan bağ nedeniyle bu tarihten itibaren Çinli göçmenlerin hemen hemen tümüyle ABD'ye alınmasına son verilmişti.⁷²

Erken yirminci yüzyılda narkotiklere yönelik küresel yasaklama kampanyasını da ABD yürütmüştü. ABD, 1909 yılında uluslararası alanda afyon trafiğinin görüşülmesi için ilk milletlerarası toplantıya öncülük etti. Bu yolla ABD ham narkotiğin işleyici ülkelere ve sonrasında da marketlere akışını kontrol etmek istiyordu.⁷³

Göçmenler tarafından beslenen bir nüfus yapısına sahip ABD'de kalıtıma ilişkin konular (her zaman iyi niyetten de kaynaklanmayan) değişik biçimlerde ortaya çıkmıştır. Güçlü bir orta sınıf ethosu, vahşi

⁷⁰ David F. Musto, *The American Disease, Origins of Narkotik Control*, Oxford University Press, New York NY, 1999, s. 2-3.

⁷¹ Timothy Hickman, "Drugs and Race in American Culture: Orientalism in the Turn of the Century Discourse of Narcotic Addiction", *American Studies*, Vol. 41, No.1 (Spring 2000), pp. 71-91.

⁷² D. F. Musto, *The American Disease, Origins of Narkotik Control*, s 3-4.

⁷³ *Ibid* s. 3

sınırlar (wild frontiers), ilkel hatta hayvansı (siyahlar ve Kızılderililer gibi) olarak nitelendirilen ırklardan kaynaklanan korku gibi hususlar öz kontrol, özerklik ve özgürlüğün önemsenmesine yol açmıştı. Geç on sekizinci yüzyıldan günümüze değin, sarhoşluğa, eroine, ot, kumar ya da kişiye bağılığa (codependency) dair olsun bağımlılık hali, tartışmalı da olsa, ABD’de psikoloji alanının en önemli konusu olmuştur. Suça yönelik savaş dahi alkol ve uyuşturucuya yönelik mücadele tarafından gölgelenmiştir.⁷⁴

ABD’de yirminci yüzyılın erken dönemlerinde afyon kullananların sayısı azalsa da bunların yerini eroin ve morfin kullanıcıları almıştı. 1895 ile 1915 yılları arasında tıbbi bağımlıların sayısında bir azalma olsa da, tıbbi olmayan bağımlıların sayısında fark edilebilir bir azalma gözlemlenmemişti. 1915 sonrasında ise, özellikle şehirlerin varoş bölgelerinden genç kullanıcıların katılımıyla, tıbbi olmayan bağımlıların sayısı yükselmeye başlamıştı.⁷⁵ Tıp dışı uyuşturucu kullanımında 1939 Eylül’üne kadar inişler ve çıkışlar olmakla beraber, düzenli bir iniş trendi görülmemektedir.⁷⁶

IV- ABD’de Yirminci Yüzyıl Başında Tıbbi-Cezai Kontrol Rejiminin Oluşması

ABD’de yirminci yüzyıl başında ortaya çıkan narkotik kontrol rejimi, yukarıda anlattığımız biyoiktidar ve yönetimsellik anlayışları içerisinde, toplumun sağına ve zenginliğine yönelik risk ve tehditlerden onu korumaya yönelik bir güvenlik mekanizmasına ve Foucaultcu manada bir iktidar rejimine tekabül etmektedir. Bu dönemde kolektif

⁷⁴ P. Ferentzy, “Foucault and Addiction”, s. 168. Bu durum hemen hemen on dokuzuncu yüzyıl boyunca geçerli olmuştur. Bu dönemde suça karşı mücadele dahi alkole karşı mücadele başlığı altında ele alındı ve birçok suçun sarhoşluk sonucu işlendiği iddia edildi. Aynı durum yasadışı ilan edilen eroin ve alkole karşı savaş yürütülen yirminci yüzyıl başında da devam etti. ABD’de ancak 1940’larla birlikte suç madde bağımlılığında ayrı olarak değeriendirilmeye başlandı. Lakin 1980’lerde Reagan yönetimi başlangıçta var olan bu eğilimi yeniden canlandırdı ve sosyal hastalıklara uyuşturucunun- özellikle ot içiminin- yol açtığı gerekçesiyle bu hususta yeni bir savaş başlattı. 1960 ve 70’lerde karşı- kültür (counter-culture) akımları da özellikle seks ve uyuşturucuya yönelik korkuları önemli ölçüde körklemişti. 1980’le birlikte ise uyuşturucu bağımlılığı, tıpkı on dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyıl başında olduğu gibi, popüler bir kaygı haline geldi.

⁷⁵ D. Courtwright, Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America, s: 111.

⁷⁶ Ibid 116.

bir bakış açısıyla uyuşturucu sorunu kamu sağlığına ve ulusal gelişmeye bir engel olarak görülmekteydi. Böylece narkotik kontrol politikası kamuyu ve ulusu bu tehlikeden korumak için bağımlılık yaratan maddelerin toplumda yaygınlaşmasını önlemeye dayalı bir kontrol ve gözetleme mekanizması şeklinde oluşturulmuştur. Bireysel düzeyde ise bağımlı kimse sapkın bir özne olarak nitelendirilmiş ve bağımlılığın psikolojik ve somatik nedenlerini anlamaya çalışan ve tıbbi-cezai (medico-penal) tekniklerden oluşan bir idare rejiminin tam ortasına konumlandırılmıştır. Kuşkusuz bu rejimin amacı bağımlı kişiyi normal bir özne haline getirmektir. Nitekim farklı söylem, düzenleme ve pratikler olmakla birlikte, bugüne kadar gelen Amerikan uyuşturucu politikası bir yönüyle polisiye düzenlemeleri içerirken, diğer yönüyle de tıbbi-cezai teknikleri ihtiva etmektedir. Bu disiplin ve kontrol rejiminin en önemli unsurları kuşkusuz gözetim ve kontrolü sağlayan polis gücü ile kamusal sağlık için oluşturulan (teknik, idari) mekanizmalardır. Yine bu dönemde uyuşturucu maddelerin ve uyuşturucu bağımlılarının kontrolü hükümet düzenlemelerinin ve suçu önleme politikalarının önemli bir parçası haline gelmiştir.⁷⁷

ABD’de tıbbi-cezai kontrol rejimi kurumlar, pratikler, söylemler ve yorumlarla (mahkeme kararları) kurulmuştur. Esasen uyuşturucu bağımlılığına ilişkin ahlaki söylem, on dokuzuncu yüzyıl sonu itibarıyla, Ölçülülük Hareketi (the Temperance Movement) ve ilerlemeci dönemin (progressive era) kötülüğe karşı mücadele akımlarıyla yetkin bir şekilde inşa edilmişti. Yirminci yüzyılda, bahsettiğimiz bu gelişmelerle birlikte, bu ahlaki söylemin ötesinde uyuşturucunun ekonomik ve epidemolojik anlamda sosyal tehlikelerine parmak basan bir bilimsel söylem yerleşmeye başlamıştır. ABD’de uyuşturucu ve bağımlılığa ilişkin oluşan söylem çözümün ağırlıklı olarak sert yasalarda, denetim ve kontrolde, polisiye tedbirlerde aranmasına yol açmıştır. Narkotik kontrol rejiminin diğer ucu ise tıbbi tedaviler ve disiplinler cezai yöntemlerle bağımlıların normalleştirilmesine hasredilmiştir.⁷⁸

Zaman içerisinde uyuşturucu kullanım pratiğinde meydana gelen dönüşüm tıbbi teoriyi ve pratiği de etkilemiştir. Tıp dışı kullanım baskın kullanım biçimi olarak ortaya çıktıktan sonra, artan sayıda doktor

⁷⁷ S. Ghatak, “The Opium Wars”, s. 42-43.

⁷⁸ Ibid s. 47

ve halk sağlığı görevlileri bağımlıların zorunlu kuruma kapatılmasını sağlamak ve özellikle tıbbi kaynaklı olmayan bağımlılara uyuşturucu verilmesini önlemek için bağımlılığı psikopatik veya başka bir tür ciddi kişilik bozukluğu olarak değerlendirmeye başlamışlardır.⁷⁹

Yirminci yüzyıl başında Amerikan Eczacılar Birliğinin oluşturduğu Uyuşturucu Alışkanlığının Kazanılması Komitesi bu alışkanlığın kazanılmasının Amerikan yaşamındaki birçok faktörle ilişkili olduğu yönünde bir rapor hazırladı. Rapora göre, hukukçular ve din adamları arasında daha uyanık ve canlı olmak için kokain kullananlar vardı. Bundan daha kötüsü tıp mesleğinin önde gelenleri kendisine karşı savaş vermeleri gereken bir “kötülüğün kölesi” olmuşlardı. Uyuşturucu içeren patentli ilaçlar hızlı bir rahatlama sağlıyorlar, lakin hastalığı ortadan kaldırmıyorlardı. Komite başkanı bu husustaki ihmalin bedelini Amerikan halkının çok yakın bir zamanda ağır bir şekilde ödeyeceğini söylüyor ve “bir kişinin bedenini yok edenlerin onun zihnini ve ruhunu yok edenlerin yanında melek gibi kaldığından” söz ediyordu. 1906 yılında çıkarılan ve başkent Washington D.C.’yi içeren Kolombiya Bölgesi Yasası (the District of Columbia Law) Kongre tarafından kabul edildi ve Amerikan Eczacılar Birliği tarafından birçok açıdan örnek bir yasa olarak nitelendirildi. Bu yasa alışkanlığa yol açan ilaçların yalnızca doktorlar tarafından reçetelendirilebileceğini belirtiyordu. Yine de doktorların iyi niyetle hareket ettiklerini ve bu ilacın hastanın iyileşmesi için gerekli olduğunu ispatlamaları gerekiyordu.⁸⁰

Hamilton Wright tarafından 1910’da yazılan bir raporda, Wright genel suçlu popülasyonunun %45.48’inin bağımlı olduğunu iddia etti. Bu oran genel nüfusta bağımlıların oranından 250 kat fazla idi. Başka yetkililer, kişilik bozukluğu terimi üzerinden giderek, bağımlılığın ve suçlu davranışının aynı kaynaktan beslendiğini iddia ettiler. O dönemde bir ara New York Şehri’nde komiser yardımcılığı da yapan Carleton Simon şöyle demektedir: “İster bir bağımlı suçlu haline gelsin, isterse bir suçlu bağımlı hale gelsin, gerçek şudur ki bunların ikisi de aynı kaynaktan beslenmektedir. Bu kaynak akli, ahlaki ve fiziksel olarak aşağı konumda olanlardan oluşan bir gruptur”. Narkotik yasaların sert uygulanmasının suçlu yarattığı yönündeki iddialara karşı duyarlı

⁷⁹ D. Courtwright, *Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America*, s. 123.

⁸⁰ D. Musto, *The American Disease*, s. 19-22.

olan Narkotik Bürosu ise soruşturdukları çoğu bağımlının uyuşturucu kullanmadan önce de suç işlediğini iddia etmekteydi.⁸¹

Kokain ve morfin kullanımındaki suiistimaller on dokuzuncu yüzyıl sonunda eyaletleri de bu konuda daha sert yasalar çıkarmaya yöneltmişti. 1900 yılının başında narkotik kullanımı ve tıbbi reçeteler yoluyla narkotik içeren ilaçların temini üzerinde federal kontrolün anayasaya aykırı olduğu düşünülüyordu. Zaman içinde federal ticaret ve verginin alanı Federal Yüksek Mahkeme kararlarıyla genişletildi. 1906 yılında Kongre tarafından çıkarılan ve alkol, uyuşturucu ve kokain içeren tüm ilaçlarda bunun belirtilmesi şartını koyan (federal) Saf Gıda ve İlaç Yasası'ndan sonra, Tarım Departmanı tarafından da desteklenen ve eczacılık alanındaki ticareti gerçekleştirenlerden oluşan bir grup, eyaletler arası ticaret hükümlerine dayalı bir anti narkotik yasanın çıkmasını desteklediler. 1912 itibariyle ise, Dışişleri Bakanlığı federal anti narkotik yasanın çıkması için büyük bir kampanya yürütüyordu ve bu yasanın savunucuları yasayla devletin vergi gelirlerinin de arttırılmasını istiyorlardı. Bu federal yasanın taslağının hazırlanması Kongre'ye toplumun ahlaki alanına müdahale anlamında da çok geniş olanaklar sunuyordu. İşte 1914 yılında Harrison Yasası adıyla çıkarılan (federal) Anti Narkotik Yasası 1919 tarihine kadar, genişletilmiş federal polis gücüne ilişkin olarak, bu hususta aleyhte mahkeme kararları da içeren, zorlu bir pratiğe tabi oldu. Federal Mahkeme ancak 1919 tarihi itibariyle yasanın genişletilmiş federal polis gücünü içerdiğini yoruma bağladı.⁸²

A-Harrison Yasası ve Etkileri

Aralık 1914 tarihinde kabul edilen (federal) Harrison Anti-Narkotik Yasası afyon ve kokain ticaretini kontrol altına almak suretiyle, uyuşturucu kontrol rejiminin yasal altyapısını oluşturmuştur.⁸³ Bu yasa narkotik muamelelerinin tümünü yasaklamadığı gibi ilk biçimiy-

⁸¹ D. Courtwright, Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America, s. 141-42.

⁸² D. Musto, The American Disease, s 10. 1937'de çıkarılan Marihuana Tax Act, bu hususta aleyhte mahkeme kararlarına engel olmak için Harrison Yasası'ndan ayrı tutuldu. 1970 tarihli Drug Abuse Act ise Harrison Yasası'nun vergi gelirlerine dayanan yapısını ortadan kaldırırken Kongre'nin eyaletler arası ticarete ilişkin gücüne dayandı. (Ibid s. 10).

⁸³ D.F.Musto, The American Disease, s. 61.

le bağımlılığı da kriminalize etmedi. Yine, ilgili yasa, ülke içindeki afyon ticaretini düzenlemenin yanında, buna ilişkin ticari muameleleri de Hazine Departmanının düzenleme alanına bıraktı. Harrison Yasası, meşru narkotik kullanımını sadece tıbbi ve bilimsel ihtiyaçlara hasretti ve lisanslı tıp insanların reçeteleri olmadan her türlü narkotik satışını da yasakladı. Aynı yasa meşru kullanımlar için ithal edilen, üretilen ve dağıtılan narkotik maddeleri vergilendirme yetkisi de verdi. Harrison Yasası'yla Hazine Departmanına bağlı Ulusal Gelirler Servisinde Narkotik Masası kuruldu.⁸⁴

Diğer yandan yasa tıbbi nedenlerle uyuşturucu alanlarda tedirginliğe yol açtı. Nitekim Kamu Sağlığı Departmanına mektup yazan bir kadın, tedavi için uzun yıllardır morfin aldığını belirtip, Harrison Yasası yüzünden bu tedavinin kesileceği yönünde şikâyette bulunmuş, bu şikâyete Mart 1915'te verilen yanıtta yasanın bilgi toplamak amaçlı olduğu ve kendisinin hekiminden morfin almaya devam edebileceği belirtilmişti. Bu tutumun aksine, Ulusal Gelirler Servisi bu konuda yasanın tıbbi amaçlar dışında uyuşturucu alımını yasaklayan normunun yorumuna aykırı davrandığını düşündüğü bağımlılara, tedarikçilerine ve hekimlere yönelik sert önlemler almaya yönelik hazırlıklara girişti. Aynı dönemde, Kongre dâhil, yapılan kamusal tartışmalarda uyuşturucu kullanan hekimlerin sayısının yüksekliğinden bahsediliyor- ki o dönemde yapılan bir araştırmaya göre bu oran %2'dir- ve eğer hekimlerin uyuşturucu kullanımını içeren reçeteleri üzerinde kısıtlama uygulanmaz ise az sayıda hekimin önemli sayıda bağımlıyı yasal kullanımları yapabileceği endişesi dile getiriliyordu. Yine bu dönemde hekimler tarafından yazılan reçetelere ve satılan uyuşturuculara ilişkin olarak detaylı raporlar yayınlanıyordu.⁸⁵

Esasen 1914 itibariyle önemli gazeteler, doktorlar, eczacılar ve Kongre üyelerinde afyon ve kokain kullanımının deliliğe ve suça yakınlığa yol açtığı yönünde bir kanaat oluşmuştu. Bu maddeler, geçmişte olduğu gibi, genellikle yabancılarla ve onların alt gruplarıyla ilişkilendiriliyordu. Buna göre, kokain vahşi bir zenciye (Negro), afyon hilekâr bir Çinliyi, morfin varoş mahallelerindeki evsiz barksızları akla getiriyordu. Öte yandan uyuşturucu kullanımının yüksek sınıfla-

⁸⁴ S. Ghatak, "The Opium Wars", s. 44.

⁸⁵ D.F. Musto, The American Disease, s. 64-65.

ra doğru yayıldığı korkusu da hâkimdi. Artık uyuşturuculara ilişkin kamusal tartışmalarda sorun onların kontrol edilip edilmeyeceği değil, nasıl kontrol edileceğiydi.⁸⁶

1912 yılında Jacksonville Florida Kamu Sağlığı Direktörü Dr. Charles Terry uyuşturucu bağımlılarını tedavi etmek için bir klinik açmıştı. Bu açılış uyuşturucu bağımlılarının detoksifikasyonu ve bakımının klinikler yoluyla yapılmasına başlamasının ilk uygulamasıydı. Federal Yüksek Mahkemesi (FYM)'nin aşağıda değineceğimiz *Webb v. The United States* kararını takiben bir kısım hekim tarafından 44 bölgede morfin bakım klinikleri açılmış olmasına rağmen, bunların hepsi 1924 itibariyle yasal takip tehdidi altında kapandılar. Daha sonra bu hekimlerin birçoğu Harrison Yasası'nın dar yorumuna dayalı baskıların ve federal müdahalelerin en sert muhaliflerinden oldular.⁸⁷

Orijinal halinde Harrison Yasası sınırlı bir düzenleme getiriyordu. Fakat FYM yasal tıbbi kullanımda meydana gelen suiistimalleri içeren bir dizi olaya ilişkin verdiği seri kararlarla yasanın çerçevesini genişletti. Bu kararlardan en önemlilerinden birisi olan 1919 tarihli *Webb v. The United States*'de FYM, hekimlerin uyuşturucu bağımlı hastalarına kullanırmak için uyuşturucu bulundurmalarının tedavi amaçlı da olsa, Harrison Yasası'na göre suç teşkil edeceğini belirtti. Bir hesaba göre, 1919 ile 1935 tarihleri arasında 25.000 hekim hakkında Harrison Yasası'nı ihlal etmekten soruşturma açıldı ve bunların 2500'ü hapse girdi.⁸⁸ *Webb v. The United States* kararının verildiği yıl bağımlılara yönelik doktor kontrollü-topluluk merkezli tedavi için federal desteği içeren bir yasa teklifi Kongre'de kabul edilmedi. 1924 ile 1935 yılları arasında detoksifikasyon dışında uyuşturucu bağımlılarının tedavisi hemen hemen yok gibidir. Bunun dışında, FYM'nin Harrison Yasası'na ilişkin verdiği kararlar yasayla kurulan Federal Narkotik Bölümünün de otoritesini arttırmış ve yetki alanını genişletmiştir.

1919 tarihli *Birleşik Devletler v. Doremus* kararında FYM yasanın federal görevlilere illegal narkotik alışverişi yapan kişileri soruşturma

⁸⁶ Ibid s. 65.

⁸⁷ William White, "Addiction medicine in America: It's birth and early history (1750-1935) with a modern Postscript" in *Principles of Addiction Medicine*, 4th edition, R. Ries, D. Fiellin, S. Miller, & R. Saitz, (eds.) American Society of Addiction Medicine. Baltimore MD, 2009, s.92.

⁸⁸ Ibid, s.91.

yetkisi verdiğini ve bu çerçevede kullanılan gücün, eyalet düzeyinde polis gücünün kötüye kullanılması sayılamayacağına hükmetti. 1920 tarihli *Jin Fue Moy v. Birleşik Devletler* davasında ise FYM, hekimlerin ancak çok sıkı kılavuzlar eşliğinde narkotiği hastalarına verebileceklerini, bu sıkı çerçeve dışında kullanıcıların alışkanlıklarını devam ettirmelerine yol açacak şekilde bir narkotik verilmesinin suç teşkil edeceğini hükme bağladı.⁸⁹ Mahkemenin buna benzer kararları devam etti ve 1922 tarihli *Birleşik Devletler v. Behrman* davasında FYM doktorların afyonu reçetelendirebileceklerini, ancak bunun makul oranın üzerinde olmasının şüphe celbedeceğini belirtti. FYM'ye göre, bu durumda sözde reçeteler zarar verici uyuşturuculara ilişkin hastalıklı bir iştahın taltif edilmesi manasına gelebilecek veya Mahkemenin *Webb* ve *Jin* davasında ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda yorumlanacak yasanın ihlalini oluşturacaktı.⁹⁰ *Behrman* kararından sonra Narkotik Masası birçok medikal kliniğe baskın yaptı. FYM bunun akabinde 1925 yılında verdiği *Birleşik Devletler v. Linder* kararında önceki kararlarında kısmi bir değişikliğe gitti ve tıbbi pratiklerin doğrudan kontrolünü hukuk dışı bulmakla beraber, Harrison Yasası'nın gözetim (surveillance) ve bu hususta düzenleme yapmaya imkân verdiğini belirtti. Kimilerine göre FYM'nin bu kararı Narkotik Masasının sonrasında da devam eden doğrudan müdahalelerine engel olmamıştır.⁹¹

Harrison Yasası, daha sonra çıkarılan yasalarla, daha da geniş bir uygulama alanı kazanmıştır. Örneğin, 1922 tarihli Narkotik İlaçların İthal ve İhracı Yasası narkotik maddelerin illegal ithallerinde, bulundurmalarında, alım ve satımlarında vb. eylemlerde hapis cezasının üst sınırını 10 yıla çıkarttı. Yine bu dönemde çıkarılan Miller Yasası ise yasal afyon ve kakao ithalini denetlemek için Federal Narkotik Kontrol Kurulunu (FNCB) kurdu. Daha sonra bu Kurum 1930 yılında Narkotik Bölümüyle birleşmiş ve Federal Narkotik Büro adını almıştır. Kongre ise 1924 yılında eroin üretimini ve ithalini yasaklayan bir yasayı kabul etti. Diğer afyonların aksine, eroinin tıbbi ve bilimsel amaçlardan çok tamamıyla eğlence amaçlı olduğu düşünülüyordu.⁹²

⁸⁹ US Supreme Court. (1920). *Jin Fuey Moy v. United States*, 254 U.S. 189.

⁹⁰ US Supreme Court. (1922). *United States v. Behrman*, 258 U.S. 280.

⁹¹ Ghatak "The Opium Wars", s.44-45.

⁹² *Ibid* s. 45.

B- Uyuşturucuya İlişkin Kamusal ve Kurumsal Söylemin İnşası

Harrison Yasası sonrası bağımlılığa ilişkin demografi ve bağımlılara yönelik bakış ve davranış da değişime uğradı. Esasen Harrison Yasası öncesinde dahi tıbbi bağımlılar azalmaya ve onların yerini yeni tip bir bağımlı türü almaya başlamıştı. Yeni bağımlılar kentlerin varoş mahallerinde yaşayan ve uyuşturucuyu tıbbi gerekçelerle değil, zevk ve heyecan için alan genç erkeklerdi. Bağımlılığın psikiyatrik yönden açıklanmasının yaygınlaşmasıyla birlikte uyuşturucu ve uyuşturucu bağımlılığı sosyal düzensizlikle ilişkilendirilmeye başlandı. Bu noktada bağımlı iki yönden 'tehdit' haline geldi. İlk olarak, bağımlı sosyal rollere uyumu reddeden psikonerotik açıkları olan bir kişilik türü olarak görülmeye başlandı. İkinci olarak ise, bağımlı hale geldikten sonra kişinin tüm ahlaki erdemlerini kaybettiği ve medeni ve insani bir çabayla ulaşılması çok zor bir aşamaya geçtiği düşünölmeye başlandı.⁹³

Yine Harrison Yasası sonrası uyuşturucu üzerinde oluşan kamusal söylem uyuşturucuyu ahlaki, ekonomik ve epidemiyolojik yönlerden toplum için bir tehdit olarak görmeye başlamıştı. Buna göre, uyuşturucu bağımlılığı insanı köleleştirmekte ve aynı anda toplumun ahlaki çerçevesini de çökertmekteydi. New York Şehri Narkotik Kontrol Masasında komiser yardımcısı Sarah Graham Mulhall 1920'lerde afyon için şunları ifade etmiştir: "Afyon insan ruhunu dönüştürür; insan iradesini bozar; insan zihnini bulanıklaştırır; insanı enkaz haline getirir. Bağımlı iradi bir varlık olmaktan çıkar; o bir köle, bir araç, kendi zayıflığının bir kurbanı ve toplum için bir tehdit haline gelir." O dönemin bazı yazarları da uyuşturucu sorununun devlet hazinesine büyük bir yük getirdiğini ve bunun da kaçınılmaz olarak vergi mükellefleri için yük teşkil ettiğini iddia etmekteydi. Yine aynı dönemde, narkotik kullanımını bulaşıcı ve ölümcül bir hastalık olarak nitelendirmek suretiyle, bağımlıların toplumdan ayrılması ve izole edilmesi gerektiğini savunanlar bulunuyordu. Bağımlılar açısından geliştirilen bu kriminalize edici, hatta şeytanlaştırıcı söylem bu işin ağırlıklı olarak vergi polisiye yöntemlerle çözölməsi gereğinin savunulmasına kadar vardı.⁹⁴

⁹³ Caroline Jean Acker, "From all purpose anodyne to marker of deviance: physicians's attitude towards opiates in the US from 1890 to 1940" in *Drugs and Narcotics in History*, Roy Porter and Mikulas Teich (eds.), Cambridge University Press NY, 1995, s. 123.

⁹⁴ Ghatak "The Opium Wars", s.46.

ABD, bu hususta oluşan ulusal söylemi o tarihlerde ulusal düzeyin ötesine taşıma gayreti de göstermiştir. Bu bağlamda, afyon üretimi ve ticareti konusunda sıkı bir kontrol talebinde bulunan ABD'nin bu talebi 1931 tarihli Cenevre Narkotik Konvansiyonu'nun toplanmasına yol açtı ve 2 yıl içinde ABD ile birlikte 40 devlet ilgili sözleşmeyi imzaladı. Cenevre Konvansiyonu imzacı devletlere afyon, morfin, kokain ve onların türevlerinin üretimi üzerine sıkı bir kontrol şartı getirmekteydi.⁹⁵

ABD'de 1920'lerde bağımlılığa ilişkin önemli çalışmalar yapılmıştır. Dr. Arthur B. Light ve Edward G. Torrance, Afyon Bağımlılığı Araştırmalarının Klinik Çalışmaları için Philadelphia Komitesi gözetiminde Philadelphia Devlet Hastanesi'nde afyon bağımlıları üzerinde bir araştırma yürüttü. Bu araştırma sonucunda, bağımlının afyondan mahrum bırakılmasının ölümcül bir tehlikeye yol açmayacağı ve genel olarak da tehlikeli olmadığı sonucuna varıldı. Bu sonuçlar bu hususta politika (policy) belirleyenler tarafından kötüye kullanılıp afyon bağımlıları tıbbi bakımdan mahrum bırakılmaya başlandı.⁹⁶ ABD'de yirminci yüzyılın bu ilk dönemi uyuşturucu ve alkol bağımlılığının tedavisine ilişkin terapilere yönelik çok güçlü bir kötümserliğin olduğu yıllardır. Bağımlılığa ilişkin biyolojik açıklamalar gözden düşmüş, bunun yerine bağımlılığın kaynağını bağımlının karakterinde gören ve bağımlının kontrolünü ve sekestrasyonunu öngören psikiyatrik ve kriminal açıklamalar almıştır.⁹⁷

Esasen, Harrison Yasası ve bunu takip eden FYM kararları narkotik arzının polisiye tedbirlerle düzenlenmesine karşılık gelirken, uyuşturucu bağımlılarının kontrol ve normalleşmesini amaç edinmemişti. 1917 yılından başlayarak bu sürecin hukuki olmaktan çok klinik bir süreç olduğu itirazları çeşitli platformlarda dile getirilmeye başlanmıştı.⁹⁸Fizyolojik görüşü savunanlar, narkotik maddenin ba-

⁹⁵ Ghatak "The Opium Wars", s.46.

⁹⁶ W. White, "Addiction medicine in America", s.327-334.

⁹⁷ Ibid s. 12. Esasen bağımlılık tıbbi (addiction medicine) yirminci yüzyılın ilk on yıllarında düşüşe geçmiş olsa da geç yirminci yüzyılda ve erken yirmi birinci yüzyılda daha profesyonel bir şekilde yeniden ortaya çıktı. (W. White, "Addiction medicine in America", s. 13-15).

⁹⁸ Örneğin nörolojist ve akıl hastalıkları uzmanı Alfred Gordon, 1917 yılında New York Sağlık Hukuku Derneği'nde (Medico-Legal Society of New York) yaptığı konuşmada yasal önlemlerin bağımlının tıbbi tedavisi unsuruyla tamamlanması gerektiğini belirtti. Yine Gordon bu konuşmada, tıbbi tedavinin amacının alışkanlığın temelindeki fizyolojik ve psikolojik faktörleri araştırmak olduğunu vurguladı.

ğımlılık tedavisinde kontrollü bir şekilde bağımlıya verilmesinin, yoksunluk sendromuna (withdrawal syndrome) ilişkin olarak tedavi edici özelliğine vurgu yapmaktaydılar. Bu dönemde, New York'taki ıslah evlerinde bağımlı mahkûmlara afyonun giderek azalan dozda verilmesi yanında bu tedavinin fiziksel egzersiz ve disiplinli bir çalışma ile tamamlanması uygulamaları sisteme dâhil edilmişti. 1910'lu yıllarda Harrison Yasası'nı takiben birçok büyük şehrin belediye sağlık departmanları tarafından uyuşturucu klinikleri kurulmuştu. Fizyolojik modeli esas olan birçok klinik de Harrison Yasası'nın ardından faaliyetlerine başlamıştı. Bu süreçte Dr. George E Petty'nin yaptığı bir açıklama oldukça ilginçtir: " Alışkanlık iradenin düzeltilmesi yoluyla tedavi edilebilir. Bu narkotik hastalıklarda geçerli değildir. Bu nedenle, o basit bir alışkanlık değildir ve öyle ifade edilmemelidir." Bu açıklamada, uyuşturucu kullanımına ilişkin olarak klasik söylemin terk edilmesi suretiyle olgunun tıbbileştirildiği ve hastalık olarak görülmeye başlandığı bir sürecin ifade edilmesi söz konusudur. Hatta daha da önemlisi söylemde alışkanlık değil, bağımlılık terimi kullanılmıştır. Buna göre bağımlılar ciddi bir hastalığın kurbanlarıydı ve hapsedilmek yerine tedaviye ihtiyaçları vardı.⁹⁹

O dönemde ABD genelinde hükümetin uyuşturucu kontrolüne ilişkin oluşturduğu idari-hukuki yapı üzerinde konsensüs sağlanmıştı. Yine bağımlılığın sıkı bir tedavi ve disiplin rejimi oluşmaksızın ortadan kaldırılmasına imkân bulunmadığı kanısı güçlendi. Bununla birlikte uyuşturucu tedavi kliniklerinin başına gelenler bağımlılık tedavisi söz konusu olduğunda suç kontrolü ve hukuki yaptırımın tıbbi görüşün önüne geçtiğini göstermektedir. Amerikan Tıp Derneği dahi ayakta tedavi merkezleri hakkında destek açıklaması yapmayıp, hatta 1920 yılında kınayıcı bir açıklamada bulundu. Bir görüşe göre, derneğin Sağlık ve Kamusal Talimatlar Komitesi'nin yaptığı bu kınayıcı açıklama bağımlıları kriminalize etmeye çalışan Narkotik Departmanı tarafından kullanıldı. Bu dönem, uyuşturucu kontrol politikalarına yönelik olarak ABD'de tıp ve ceza hukuku alanında günümüze kadar gelen

Şehirdeki uyuşturucu bağımlılığını araştıran New York Şehri Büyük Jüri Başkanı Alfred Weber ise uyuşturucu sorununun yasal olmaktan çok klinik bir problem olduğunu vurguladı. (S. Ghatak "The Opium Wars", s.46).

⁹⁹ S. Ghatak, "The Opium Wars", s.48.

bakış açısı farklılığının ortaya çıktığı bir dönemdir.¹⁰⁰ Birleşik Devletler Kamu Sağlığı Departmanı (The US Public Health Service) 1920'lerin başından itibaren uyuşturucu bağımlılığına ilişkin geniş çaplı araştırmalar yaptı ve bağımlılığın ayakta ya da klinikte tedavisine karşı çıktı. Amerikan Tıp Derneğinin Harrison Yasası'nı birçok yönden olumsuz tavrı ve beyanları da, o dönemde hekimlerin bağımlılığı bir hastalık olarak görmekten vazgeçmeye ne kadar hazır olduklarını da göstermektedir. 1920'lerde tıp doktorları daha önce ABD tarihinde görülmemiş bir güce sahiptiler. Amerikan Tıp Derneği tıp pratiğinin doğasının ve sınırlarının ne olduğuna ilişkin olarak hekimlerin tek söz sahibi olduğunu iddia etti ve bu iddiasını ısrarla savundu. Yine de dernek FYM'nin uyuşturucu bağımlılarının hukuken uygun olan ve olmayan tedavi biçimlerini ortaya koyan kararına karşı çıkmadı.¹⁰¹

Yine, bu dönemde, narkotik maddenin zehir ya da bağımlılık özelliğine dayalı analitik yaklaşımı temsil eden fizyolojik bakıştan farklı olarak, madde bağımlısı üzerine eğilen ve onu bağımlılığa sürükleyen psikopatolojik unsurları araştıran başka bir yaklaşımın geliştiğinden söz etmiştik. Psikolojik yaklaşım hem bilim çevrelerinde geniş bir kabul gördü hem de bu husustaki araştırmalara ilişkin devlet desteği arttı. Bağımlıları bu terim ile ilk kez nitelendirmeye başlayanlardan birisi olan Harry Drysdale, Cleveland'da kendisinin şahit olduğu tüm vakıaların psikopatik vakıalar olduğunu belirtiyordu. Brooklyn'den Sylvester Leahy, ikisi dışında tüm hastalarının ya aşağı ya da psikopatik yaradılışa sahip olduğunu rapor etmişti. Philadelphia'dan John H.W.Rhein ise, bağımlının alışkanlığı elde etmeden önce psikopat olduğu sonucuna varıyordu. Lawrence Kolb tüm bu görüşleri sistematize etmek suretiyle popüler hale getirdi ve bağımlıların tümüyle fizyolojik bozukluklara maruz kalan normal kişiler olduğu tezini itibardan düşürdü.¹⁰² Dr. Charles C. Wholey, uyuşturucu kullananlardaki kalıtsal nevrozlara dikkat çekti ve doğuştan manik depressif olanların uyuşturucu kullanmaya eğilimli olduklarını belirtti. Yine Wholey, bağımlıların yaftalanmaması gerektiğini ve insani bir tedaviye olan ihtiyacı da vurguladı. 1923 yılı itibarıyla Kolb, ABD Halk Sağlığı Servisi Hijyenik Laboratuvarında tüm narkotik vakıaları incelemekle görevlendirildi.

¹⁰⁰ Ibid s.49.

¹⁰¹ C. J. Acker, "From all purpose anodyne to marker of deviance", s. 122-123.

¹⁰² D. Courtwright, Dark Paradise, s. 130.

Kolb, bağımlıların sınırsız tedavilerine olduğu kadar hemen hapse atılmalarına da karşıydı. En sonunda Kolb, bağımlının uzman bir kurumda uzun süre tedavi edilmesinin en az karşı çıkılabilir yöntem olduğu sonucuna vardı. Ona göre, bağımlılar baskı altında tutulmak yerine gözetlenmeliydiler. Kolb, uyuşturucu bağımlılığı üzerinde çalışmak amacıyla ve aynı zamanda tedavi için kurulan ilk ulusal merkez olan Lexington Hastanesinin başına getirildiğinde, hastanenin fiziksel yapısının hapisane mimarisine göre oluşturulmuş olduğunu görmekten rahatsız olmuştu. Buna derhal bağımlıları hücrelerden çıkarmak suretiyle yanıt verdi. Ayrıca bağımlıları tehlikeli suçlular, bağımlılığı ise yaygın ve kötüye giden bir durum olarak görenlere şiddetle karşı çıktı. Aşırıların bağımlıların kafalarına kurşun sıkılmak suretiyle ortadan kaldırılması gerektiğini savunduğu bir dönemde Kolb makaleler yazarak, radyo programlarına katılarak bağımlı kişilerin zihinsel olarak hasta kişiler olduğunu ve yardıma ihtiyaçları bulduklarını anlattı. Kolb sorunun psikolojik yönüne vurgu yaptığı için bağımlıların hasta olarak görülmesini, tıbbi tedaviye ihtiyaçları olduğunu ve ceza verilmemesini savundu. Ona göre hapisane koşullarında bu hastalar uygun tedaviden mahrum kalacaklar ve hissettikleri haksızlık duygusu da iyileşmeye engel olacaktı. Öte yandan her halükarda bu kişiler yasaları ihlal ettikleri için kendilerine bir şekilde müeyyide uygulanması da gerekecekti. Bu nedenle Kolb, uyuşturucu kullanıcılarının tedavisi için hem tedavi hem de kurumsal disiplin sağlayacak özel tıbbi-cezai (medico-penal) kurumların oluşturulması gerektiğini savundu.¹⁰³

Kolb, ABD’de bağımlılığın aslen tıbbi bir konu olduğu görüşünün ayakta kalmasına büyük katkılar sağladı. 1930 itibariyle psikopati kuramı, terminolojisinin zayıflığına rağmen, bağımlılık literatüründe gerçek bir klişe oldu. Kolb ve Kamu Sağlığı Servisi’ndeki çalışma arkadaşları sayesinde psikopati ve benzer kişisel bozukluklar afyon bağımlılığının resmi açıklamaları haline geldi.¹⁰⁴ Lakin cadde köşesinde eroin alan genç dominant bağımlı türü haline geldikçe bu hususta yeni yaklaşımlara ihtiyaç olduğu da açıldı.¹⁰⁵

¹⁰³ S. Ghatak, “The Opium Wars”, s.49-50.

¹⁰⁴ D. Courtright, Dark Paradise, s.130-132. Daha sonra Birleşik Devletler Sağlık Bakan Yardımcısı da olan Kolb’ün bu konumu onun açıklamalarının hükümet çevrelerince kabul edilmesinde etkili olmuştu. (Ghatak, ibid s. 49).

¹⁰⁵ Ibid s. 132.

C-Narkotik Çiftlikleri

1930'lar itibariyle doktorların çoğunluğu, bağımlıların bakım ve tedavisi için uzman hastanelerin yokluğunda dahi- ki bu tür hastaneler henüz yeterli sayıda değildi- bir tür zorunlu kuruma kapatmayı gerekli görmeye başlamıştı. Bu hususta yapılan planlarda ortak nokta bağımlıların, özellikle tıbbi olmayan bağımlıların, gönüllü olmayan kapatmalar için uygun olduğu, onların bir hapishaneye, akıl hastanesine ya da şehirde uzak kapsamlı bir narkotik çiftliğe kapatılabileceği yönündeydi.¹⁰⁶ Bazı doktorlar ve polisler tek alternatif hapishane veya karaborsa olduğuunda bağımlının tedarikini kesme konusunda duraksalsalar da, uzman bakım kurumlarının varlığuında, eğer bağımlıların tedavi edilemez bir hastalıkları yoksa bu tereddütleri ortadan kalkıyordu.¹⁰⁷ Bağımlıların suç işlemeye eğilimli, tehlikeli ve kompulsif kişilikler oldukları yönündeki görüş, Kongre'de, 1928 yılı sonrasında Lexington ve Fort Worth hastaneleri olacak iki narkotik çiftliğin kurulması konusunda yapılan tartışmalara da hükmetti. Narkotik çiftlikler gönüllü hasta kabul etseler de, bu yerler asıl olarak diğer federal ışlah evlerine sığmayan ve bağımlı olmayanları da uyuşturucuya alıştırmasından korkulan çok sayıda bağımlıyı çekmek için kurulmuş uzman hapishaneler olarak görölüyordu. Yasanın destekçisi Temsilciler Meclisi üyesi Pensilvanya'dan Stephen G. Porter bağımlıların toplum için "ciddi bir tehdit" olarak görüyor ve onların "bir deliden daha tehlikeli olduklarını" iddia ediyordu. Narkotik Çiftlikler uyuşturucu bağımlılarını cadde-lerden temizleyecekti. Akıl hastaları ile uyuşturucu bağımlılarını arasında mukayese yapan kongre üyesi, uzun zaman önce meczuplar, deliler ve geri zekâlılar hakkında da bir düzenleme olmadığını, ancak zamanla insanlığın akıl hastanelerini kurduğunu ve bu insanların kendi iyilikleri ve toplumun korunması için bu kurumlara konulduğunu vurguluyordu. Bununla birlikte, bu mukayesenin görünüşte bir bilimsel temeli de bulunuyordu; çünkü narkotik görevlileri ve tıbbi müesses nizam bağımlılığın temelinde kişilik bozukluğu olduğu konusunda mutabakata varmıştı. Porter'ın arkadaşı ve Temsilciler Meclisinin New York milletvekili John Joseph Kindred ise Meclis Adalet Komisyonu önünde verdiği ifadede bağımlıların alt sınıf olarak psikopatik bir doğalarının

¹⁰⁶ D.Courtwright, *Dark Paradise*, s. 132. 134.

¹⁰⁷ *Ibid* s. 137.

olduğunu söyledi. Sinir ve akıl hastalıkları uzmanı olan Kindred, bu sonuca bulgular yanında kişisel deneyimlerini de resmi kayıtlara giren Lawrence Kolb ile yaptığı görüşmeler sonucunda vardığını belirtti. Yine Kindred'a göre psikopatik bir doğaya sahip olmayan üst sınıflara mensup kişiler de vardı. Bu kişiler, yasal kapatılma zorunluluğu yoksa kanuni sürecin aleniyetine maruz kalmaksızın, kamusal kurumların dışında uygun bir tıbbi tedavi görmeliydiler. Rahatlıkla görüleceği üzere, bu yaklaşımda tam anlamıyla bir çifte standart vardı: Üst sınıflara mensup bağımlılar için özel bakım ve tedavi önerilirken, diğerleri için aleni bir kamusal kapatılma dayatılıyordu.¹⁰⁸

Psikolojik yaklaşımlar 1920'lerde ortaya çıktığında Harrison Yasası'nın da etkisiyle oluşan cezai yaklaşım sorgulanmaya başlamıştı. Sorunun aynı zamanda tıbbi olduğu ve bir tedavi sürecine gerek duyulduğu artık ifade ediliyordu. Nihayet, 1929 tarihli Narkotik Çiftlik Yasası (The Narcotics Farm Act) uyuşturucu kullanıcılarının kapatılıp tedavi edilecekleri kurumların oluşturulmasını yasal bir düzene bağladı. Yasaya göre, bu kurumlar uyuşturucu bağımlılarını rehabilite edecek, sağlıklarına kavuşturacak ve kendi kendilerine yetmelerini sağlayacak bir eğitmeden geçecekleri şekilde tasarlanacaktı. Bu yerler aynı zamanda araştırma laboratuvarları, tedavi merkezleri ve ceza kurumları olarak işlev görmeye başladı. Kimilerine göre bu yolla hem bağımlı kişi tedavi edilmiş olacak, hem de bu kişiler toplumdan ayrılıp bir kuruma kapatıldıklarından kamunun güvenliği de sağlanacaktı.¹⁰⁹

1928 yılında gazeteci Winifred Black, Narkotik Çiftlik Yasası'na destek için *Uyuşturucu, Yaşayan Ölüünün Hikâyesi* adlı bir makale yayınladı. Black makalede uyuşturucu bağımlısının bir hastalık kariyerine sahip olduğunu vurguluyor ve bu hastalığın çiçek hastalığından daha kötü, cüzam hastalığından daha feci olduğundan bahsediyordu. Ve tıpkı bir cüzamlı gibi uyuşturucu bağımlısının da tecrit edilmesini öneriyordu. Bir kuşak önce uyuşturucu bağımlıları uysal, ayrık ve ağırlıklı olarak kadın iken böylesi bir öneri düşünülemezdi bile. Fakat bağımlı popülasyonunun değişen niteliği halkı korkutarak bağımlılara yönelik daha kısıtlayıcı tedbirlerin alınmasını mümkün kılıyordu.¹¹⁰

¹⁰⁸ Ibid s. 138-139.

¹⁰⁹ Ghatak, "The Opium Wars", s. 50.

¹¹⁰ D. Courtwright, *Dark Paradise*, s. 140.

Narkotik Çiftlik Yasası ile birlikte müzmin madde kullanıcıları, işledikleri suç hem tıbbi- Kolb ve destekçilerinin katkısı- hem de yasal bir söylemle-Harrison Yasası ve buna ilişkin Yüksek Mahkeme yorumları- açıklanabildiği için, diğer suçlulardan farklı bir kategoriye konuldu. Bağımlı artık hem cezai hem de tıbbi müdahalenin konusu haline gelmişti. Tıbbi ve cezai unsurların birlikteliği terapi rejiminin esasını oluşturmaktaydı. Narkotik çiftlikler normal hapishanelerden daha az cezalandırıcı kurumlardı. Bununla birlikte, kapatılma ve otoriter disiplin uygulamaları bu tedavinin de ethosunu teşkil etmekteydi. Bu kurumlardaki terapi rejimi hasta suçluları yeniden akli sağlığı yerinde insanlar haline getirip, onların kendi davranışlarını kontrol etmelerini, kendilerini yönetebilmelerini, sağlıksız ilişkilerden kaçınabilmelerini, uyuşturucu kullanımının cazibesiyile mücadele edebilmelerini ve toplumsal yaşama geri döndüklerinde normal bir hayat sürebilmelerini amaçlamaktaydı. Bu anlamda, psikoterapi tedavisi bağımlılığın panzehiri olarak, hasta suçluyu özgürlüğünden ettiği bir tedavi rejimi sonucunda onun özgür iradesini yeniden tesis edecekti. Buna göre, bu kurumlarda kullanılan tıbbi-cezai iktidar hasta-suçluyu nesneleştirmemekte, onu tedavi ederek 'özgür iradeli (normal)' bir birey haline getirmektedir.

Psikoterapik rejimin en şiddetli eleştirilerinden birisi sosyolojist Alfred Lindesmith tarafından yapılmıştır. Lindesmith'e göre psikoterapik rejimin savunucuları (Kolb, Schutz) araştırmalarında hatalı veriler kullanmışlardı. Lindesmith uyuşturucu bağımlısının toplum tarafından bağımlı olarak yaftalanmasının (dope fiend) ve onun bu bağımlılığı içselleştirmesinin, bağımlıda kullanımdan önce var olabilecek zihni-patolojik bir durumdan daha etkili olabileceğini savunuyordu. O dönem Lindesmith'in yaklaşımı az sayıda bilim adamı tarafından savunuluyordu ve onların eleştirisi Amerika'nın uyuşturucu politikasında büyük bir değişikliğe yol açmadı. Yine de bazı itirazlar vardı. August Vollmer (Kaliforniya Berkeley polis amiri) mevcut uyuşturucu politikasının büyük ölçüde başarısız olduğunu, bu politikanın uyuşturucu arzını, kullanımını azaltmadığını, aksine bu hususta bir yeraltı ekonomisi yarattığını ve binlerce çaresiz uyuşturucu kullanıcıyı suçlular haline getirdiğini belirtmişti.¹¹¹

¹¹¹ S. Ghatak "The Opium Wars", s.51-52.

Esasen 1920'li yıllarda ABD'de bu hususta bir tane değil iki tane yasaklama söz konusu idi: Alkol ve uyuşturucu yasağı. Bu yasaklar birçok yönden benzerdi. Her iki yasa da bu maddelerin birey ve toplum yapısı üzerindeki zararlı etkilerini önlemek için reform çabalarının ürünüydü. Sonuçta ikisi de başarısız oldu ve bu alanlarda suçluların beslendiği büyük ve reklamı iyi yapılan karaborsalar oluştu. Peki, neden halk alkol yasağından desteğini çekmesine rağmen uyuşturucu yasağından desteğini çekmedi, hatta bu desteği arttırdı? Ekonomik ve politik değerlendirmeler dışında bunun en önemli nedenlerinden birisi alkolün uyuşturucuya oranla çok daha geniş bir halk tarafından ve sınıf farkı gözetilmeksizin tüketiliyor olması olabilir. 1930'lar itibariyle ise uyuşturucu bağımlılığı küçük ve 'suça eğilimli' bir alt kültürle ilişkilendiriliyordu. Bu nedenle, Porter'ın desteklediği Narkotik Çiftlik Yasası uyuşturucuya ilişkin gözetimi Hazine Departmanı Yasaklama Bölümü eliyle sürdürmek yerine yeni bir Narkotik Bürosu oluşturuyordu. Stephen G. Porter uyuşturucu yasağını alkol yasağından ayırma konusunda tümüyle ikna olduklarını, çünkü ikisi arasında ilişki olmadığını söylüyordu. Alkol yasağı tartışmalıydı; ancak uyuşturucu yasağı konusunda tartışma yoktu.¹¹² Hükümetin bakım ve tedavi karşıtı politikasını eleştirenler ise bağımlıların suç işleminin sebebinin yasaklayıcı yasalar olduğunu savunuyorlardı.¹¹³

1940'lar itibariyle uyuşturucu bağımlısı popülasyon gözle görülür bir niteliksel değişikliğe uğramıştı. Artık söz konusu olanlar gizli, morfin bağımlısı kadınlar değil, dolandırıcı, damardan uyuşturucu alan erkek keşler (junkies) idi. Buna karşın tıbbi bağımlılık az da olsa devam ediyordu. Tıbbi olmayan uyuşturucu bağımlılarına ilişkin yargılar ise çok ağırdı. Bu kişiler psikopat ya da diğer kişilik bozukluklarıyla ilişkilendiriliyordu. Yine bu bağımlılar yasal uyuşturucu alımından men edilmişlerdi ve kendi istemleri dışında hapisanelere ya da yarı cezai nitelikteki tedavi merkezlerine kapatılıyorlardı. Uyuşturucuya ilişkin daha toleranslı yaklaşımlar ondokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl başında kalmıştı. Bağımlı popülasyonunun niteliği değiştikçe bu tolerans da ortadan kalkmıştı. Hükümetin bakım ve tedavi karşıtı politikaları zaten sorunlu olan vaziyeti daha da kötüleştiriyordu. Artık suç eylem-

¹¹² D. Courtwright, *Dark Paradise*, s. 140-141.

¹¹³ *Ibid* s. 141.

leri kısmen de olsa karaborsa fiyatlarının sonucunda ortaya çıkıyordu. Bir görüşe göre, bağımlı popülasyonunun niteliğinde meydana gelen değişim yalnızca (hatta öncelikle) bu husustaki yasal değişikliklerin bir sonucu değildi. O değişim bu yasal değişikliklerden çok önce o bilinmeyen hekimin bilinçli bir şekilde elindeki enjektörü bir yana bırakmasıyla başlamıştı.¹¹⁴

D- Yeniden Foucault

Foucault'a dönersek, Foucault modern zamanların karakteristik iktidar biçimlerinin en önde geleni olan 'disipline edici iktidarın' modern bilimler olan tıp, psikiyatri ve penolojinin (ceza bilimi) gelişimiyle yakından ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Bu manada bahsedilen modern disiplinler iktidar biçimlerini ve normalleştirme rejimlerini üretmişler, modern özne de oldukça karmaşık olan bu iktidar biçimlerinin ve normalleştirme rejimlerinin disiplinler tedbirleri ve kurumsal kontrolleriyle şekillenmiştir.¹¹⁵ Yine, bu teknikler yoluyla "sapkın" kişilerin sosyal kontrolü rasyonelleştirilmiş, bir anlamda toplumun normal olarak nitelendirdiği bireylerin üretimi hedeflenmiştir. Biyotıp ve tıbbi-idari bilginin yükselmeye başlamasıyla discipline edici iktidarın en temel modülü tıbbi iktidar haline gelmiştir. Foucault'ya göre tıbbi iktidar toplumun normalleştirilmesinin merkezinde yer alır. Onun etkileri her yerde görülebilir; ailede, okulda, fabrikalarda, mahkemelerde, cinsellikte, eğitimde, işte ve suçta. Tıp sosyal bir fonksiyon üstlenmiştir artık, bu yönüyle hukuka sızar, bir elektrik prizi gibidir ve takıldığında onu işletmeye başlar. Bir tür yargısal-tıbbi çok parçalı yapı halen inşa edilmektedir ve bu yapı (günümüz) iktidarının önemli bir biçimidir."¹¹⁶

V- Sonuç Yerine

Bütün bu açıklamalar ışığında, ABD'de yirminci yüzyıl başında uyuşturucu karşıtı kampanyanın iki alanda yürütüldüğü gözlenmektedir. Bir yönüyle biyoiktidarın kullanılması ya da daha spesifik olarak

¹¹⁴ Ibid s. 144.

¹¹⁵ Bu konuda bkz M. Foucault, *Discipline and Punish*, Vintage Books. New York NY, 1977.

¹¹⁶ Bu konuda bkz M. Foucault, *Birth of the Clinic: Archeology of the Medical Perception*. Routledge, New York NY, 2003. Yine bkz. M. Foucault, *Discipline and Punish*, Vintage Books. New York NY, 1977.

bir güvenlik mekanizmasının oluşturulması suretiyle, uyuşturucu politikaları yasal düzenlemeleri hayata geçirirken, uyuşturucu kontrolü idaresi de uyuşturucu dolaşımını gözetim ve infaz yoluyla kontrol altına almaya çalışmıştır. Uyuşturucu sorunu ulusun sağlığına, maddi zenginliğine ve ahlakına ölümcül bir tehdit olarak görüldüğünden, demokratik bir yönetimde benzeri görülmeyecek ölçüde gözetim ve müdahaleler meşru görülmüştür. Yine uyuşturucu sorunu genel olarak bir kolektif güvenlik çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinden bu yönde alınan tedbirler de liberal bir hükümet anlayışına aykırı görülmemiştir. Bu güvenlikçi bakış devam eden on yıllarda da (günümüze değin) hâkim olmaya devam etmiştir.¹¹⁷

Diğer yandan, uyuşturucu politikası aynı zamanda bireyselleştirici ve normalleştirici iktidar kullanımını da içermektedir.¹¹⁸ Bu da sorunun cezai olduğu kadar tıbbi bir sorun olarak nitelendirilmesinin ve kurumsal politikaların bu anlayışla oluşturulup uygulanmasının bir sonucudur. Narkotik kontrol rejimi yirminci yüzyıl başında devletin de, Foucaultcu anlamda, tarihsel olarak yönetimselleştirilmesine katkı sağlamıştır.¹¹⁹ Böylelikle aynı dönemde, ilerici dönemin (the Progressive Era) bilimsel uzmanlığın yönetimde kullanılması gerektiği inancının etkisiyle, devlet kurumları ve pratikleri konsolide edilmiş, modernleştirilmiş ve rasyonelleştirilmiştir.¹²⁰ Yine bu rejim federal hükümetin otoritesinin ve yargı yetkisinin genişlemesini de beraberinde getirmiştir.

1920'li yılların uyuşturucu sorununun kolektif güvenlik çerçevesi içerisinde görülmesi ve polisin ve kamu sağlığı kurumlarının gücünün narkotik akışını engellemek için kullanılması anlayışı farklı boyutlarda günümüze kadar devam etmiştir. ABD'nin güvenlikçi sıkı uyuşturucu politikası uyuşturucuya ilişkin multi-milyar dolarlık bir yeraltı ekonomisi oluşmasına neden olmuştur. Foucault'nun deyişyle bu "illegal pratikler alanı" veya yasaklamaya dayalı suç ekonomisidir.¹²¹ Bu du-

¹¹⁷ Ghatak "The Opium Wars", s. 52.

¹¹⁸ Ibid s. 52.

¹¹⁹ Bu hususta bkz Theda Skocpol, Protecting Soldiers and Mothers: The Politics of Social Provision in the United States, Harvard University Press, Cambridge MA, 1995. Yine bkz Stephen Skowronek, Building the New American State: The Expansion of National Administrative Capacities, 1877-1920, Cambridge University Press, Cambridge UK, 1982.

¹²⁰ Ghatak, "The Opium Wars", s. 52.

¹²¹ M. Foucault, Discipline and Punish, s.273.

rum, günümüzde modern devletin ana fonksiyonlarından birisi haline gelen toplumun marjinal gruplarının meşru bir şekilde gözetlenmesine ve sosyal olarak kontrol edilmesine imkan vermektedir. Harrison Yasası'ndan bu yana ABD'deki uyuşturucu kökenli yaptırımlar tarihi yirminci yüzyıl başında Siyahlar, Çinliler ve Meksika göçmenlerinin, yüzyıl sonunda ise Latin Amerika ve Karayip göçmenleri gibi toplumun marjinal kesimlerinin orantısız bir biçimde kriminalize edilmesine yol açmıştır.¹²² Suç karşıtı kampanyalar, uyuşturucu kaynaklı olsun olmasın, gözetleme ve sosyal kontrol uygulamalarını liberal bir demokrasi içerisinde dahi hukuki açıdan meşrulaştırmaktadır.¹²³

Bugün ABD'de uyuşturucuyla mücadele 1970 ile 1990 arasında çıkan yasalarla ulusal güvenlik politikalarının parçası haline getirilmiştir. Bu konuda dikkat çekici olan husus uyuşturucuya karşı hukuki mücadelede askeri strateji ve taktiklerin kullanılmasıdır. Bir başka deyişle uyuşturucu ile mücadelede militer bir paradigma etkindir ve hatta söylemde de bu militer etkiyi hissetmek mümkündür: 1970'lerle birlikte suç oranının artmasının ardından bu militer etki kendisini göstermeye başlamıştır. Artık 'uyuşturucuyla savaş' terimi kullanılmaktadır. Bu nedenle terapi rejimi kademeli olarak terkedilmiş ve suçluların toplu olarak hapsedildikleri bir suç önleme politikası hâkim olmuştur. Nitekim uyuşturucu bağımlılarının tedavisi için yapılan yatırımlar uyuşturucu sorununu zorlayıcı yöntemlerle çözmek için yapılan yatırımların çok gerisinde kalmıştır. Bu politikanın başarısı ise şüphelidir. Çoğu kimse, bu politikayla tedavi ihtiyacı içerisinde olan insanların hapisanelere doldurulduğu, kurumsal çaba ve paranın boşa gittiği görüşüne sahiptir.¹²⁴

Spesifik olarak yoğunlaştığı bir husus olmasa da, bu makale, geç modern zamanlarda kamu hukukunun ve siyaset kuramının son derece çetrefilli, hakkında en çok fikir yürütülen, tanımlamalar yapılan ve manalandırılmaya çalışılan en tartışmalı olgusu olan modern devleti, uyuşturucu gibi spesifik bir konu üzerinden, biraz olsun anlama girişimi olarak da okunabilir. Kuşkusuz makalede modern devlete ilişkin genel, evrensel ve objektif bir tanıma ulaşmak gibi gerçekleşmesinin

¹²² Craig Reinerman, C., & Harry G. Levine, "Crack in Context: America's Latest Demon Drug", in *Crack in America: Demon Drugs and Social Justice*, C. Reinerman & H.G. Levine (eds.), University of California Press, Berkeley CA, 1997, s 8 vd.

¹²³ Ghatak, "The Opium Wars", s. 53.

¹²⁴ Ghatak, "The Opium Wars", s. 53.

imkânsız olduğunu düşündüğümüz bir çaba içinde olunmadı. Yine konunun ziyadesiyle tarihsel ve kültürel bir fenomene ilişkin olması makalede kaçınılmaz olarak spesifik zaman ve mekanlara odaklanılmasını gerektirmiştir. Bunun dışında, uyuşturucu kavram ve fenomeninin de tıpkı modern devlet gibi tarihsel-politik bir zemine sahip olması ve mevcut haliyle son derece modern oluşu da, konunun ele alınışında, modern uyuşturucu kavramının ortaya çıkışında kritik öneme sahip felsefi, politik, hukuki, bilimsel, edebi ve kültürel söylem ve pratiklerin önemli gördüğümüz bazıları üzerine yoğunlaşmayı gerektirmiştir. Modern bir fenomenin ne olduğunu anlamanın en iyi yollarından birisi de kuşkusuz tarihsel bir karşılaştırma yapmaya imkân verecek ölçüde onun modern öncesi hallerine kısmen de olsa eğilmektir. Makalemizin asıl amacı ABD’de özellikle 1910’lardan sonra ortaya çıkıp 1930’lara kadar sürmekle beraber, ABD’de dahil bir çok ülkede etkisini bugün de gördüğümüz, uyuşturucuya ilişkin güvenlik merkezli disiplin ve tedavi rejiminin ortaya çıkışını sağlayan spesifik tarihsel, mekansal ve kültürel söylem ve pratiklerin nasıl inşa edildiğini ve bu hususta modern devletin kullandığı söylem, teknik ve pratiklerin etkisini göstermektir. Bunun yapılabilmesi ise hem modern devletin hem de uyuşturucunun tarihselliğinin ve modern öncesi bazı spesifik görünümünün vurgulanmasıyla mümkün olabilecekti. Dolayısıyla makalenin metodolojik gelişiminde ilgilendiğimiz kavramların kısa da olsa konumuz açısından önemli gördüğümüz öncesi, inşası, gelişimi ve dönüşümüne ayrılan yerin gerekliliğine inanıyoruz.

Bir diğer perspektiften, bu makalenin modern devletin ve uygulamalarının, spesifik bir zaman (erken yirminci yüzyıl) ve mekan (ABD) üzerinden, M. Foucault tarafından geliştirilen biyoiktidar ve biyopolitika ve yönetimsellik kavramları üzerinden görüntülenmesi olarak da okunabileceğini belirtmiştik. Bu görüntü bize ABD’de sözü edilen dönemde uyuşturucu rejiminin hiç de neden sonuç ilişkilerine dayalı bir determinist çerçevede gerçekleşmediğini netlikle göstermektedir. Esasen Foucaultcu soykütüğü yöntemi tam da tarihe ilişkin bu determinist bakışa karşı çıkmaktadır. Uyuşturucuya ilişkin oluşan güvenlik merkezli tıbbi-cezai kontrol rejimi Amerikan Doktorlar Derneği, Amerikan Eczacılar Birliği gibi kuruluşların yanında hastanelerde, hapishanelerde, kliniklerde, güvenlik teşkilatında, karakollarda, laboratuvarlarda, Amerikan Kongresi’nde, eyalet yönetim ve uygulamalarında, hatta uluslararası toplantılarda ortaya çıkan söylemlerin, pratiklerin,

kullanılan tekniklerin ve tesadüfi (contingent) birtakım gelişmelerin de katkı sağladığı bir rejimdir. Bu rejim incelenen spesifik dönemde dahi homojen bir niteliğe sahip değildir. Yine de Amerikan modern devletinin uyuşturucu fenomenine yönelik olarak günümüze kadar devam eden bir takım yorum, politika ve uygulamalarında oldukça etkin olan güvenlik merkezli bir ceza-tedavi rejiminin kökleri ve kodları yapılacak bir soykütüğü çalışmasıyla bu dönemde bulunabilecektir.

Makaleye konu dönemde karakollardan laboratuvarlara, bilim dünyasından Kongre tartışmalarına ve mahkeme yorumlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede üretilen tekniklerin, 'bilimsel' ve 'rasyonel' söylemlerin, devlet yönetiminin hukuki ve politik söylem ve uygulamalarını nasıl etkilediği Foucaultcu yönetimsellik kavramı ışığında ve uyuşturucu örneğinde aşikâr bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz, modern devlet iktidarını da içeren yönetimsellik artık öldürmeye değil, yaşatmaya, ancak disiplin ve normallik içeren spesifik bir yaşatma biçimine dayalı bir biyopolitik iklimde hayat bulmaktadır.

Yine bu makalede ortaya çıkan resim modern devleti tümüyle kavramamıza yetecek bir hacimde ve netlikte olamayacağı gibi makalemizin böylesine büyük bir iddiası da yoktur. Kaldı ki, M. Foucault biyoiktidar ve biyopolitika kavramlarını spesifik olarak modern devleti anlamamız için ortaya atmış da değildir. Foucault'nun genel düşünce hattını elden geldiğince takip edebildiğimizde, bu iki kavramın Foucault'nun öncelikle modern özneyi anlama gayretinin bir ürünü olduğunu görebiliriz. Kuşkusuz modern özneyi anlama çabası kaçınılmaz olarak onun inşasında rol alan kurum, söylem ve pratikleri anlama çabasını da bir gereklilik olarak önümüze koyacaktır. Modern devletin, modern öznenin inşasında merkezi bir öneme sahip olduğu ise, en azından Foucaultcu bir bakış açısıyla, tartışılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern devletin egemenliğe dayalı öldürme gücünden biyopolitika temelli disipline edici spesifik bir normallik rejimi içerisinde yaşatma pratiğine evrilmesi, modern öznenin şekillenmesinde kritik değişikliklerin ve dönüşümlerin tetikleyicisi olmuştur. İşte uyuşturucu kullanımına yönelik yirminci yüzyıl başında ABD'de oluşan güvenlik merkezli tıbbi-cezai rejim de sadece modern devletin içerisinde hatta merkezinde yer aldığı bir söylemler, teknikler ve pratikler bütünü ve buna yönelik politikaları değil, modern özneyi ve onun değişim ve dönüşümünü de içeren ve yansıtan bir rejimi ifade etmektedir.

Son olarak, bu makalenin alt metninden de anlaşılabilceği üzere, devlet-sivil toplum, kamusal alan-özel alan ayırımına dayalı ve bugün kamu hukukuna hâkim liberal devlet teorilerinin oluşturduğu kuramsal paradigmanın, günümüze ilişkin olan ve modern devletle doğrudan bağlantılı birçok sorun alanını anlama ve değerlendirme kapasitemizi oldukça kısıtladığı iddiasının ciddi bir iddia olduğunu düşünüyorum. Bu iddiaya verilecek yanıt bir makalenin hatta hacimli bir kitabın sınırlarını oldukça aşacaktır. Makalemizin de böyle bir iddiası yoktur. Bu makale, ABD’de yirminci yüzyıl başında uyuşturucu kullanımına ilişkin olarak ortaya çıkan ve etkileri günümüze kadar gelen güvenlikçi bir tıbbi-cezai rejimin nasıl inşa olduğunu göstermek istemiştir. Bu spesifik rejimin inşası incelendiğinde bugün kamu hukuku düşüncesine hâkim liberal devlet teorilerine ilişkin bir kuşku da kaçınılmaz olarak zihinlerde oluşacaktır düşüncesindeyim. Bu durumda hâkim liberal devlet teorilerinin beslendiği egemenlik anlayışına, kurumlara ve hukuki-söylemsel anlatıya dayanılarak, hem merkez ve hem de yerelde ortaya çıkan iktidar ilişkilerinin, bunlara ilişkin söylem, pratik ve tekniklerin dikkate alınmadığı bir incelemenin günümüz modern devletini anlama açısından yeterli olamayacağı da bir ölçüde görülebilecek ya da sezilebilecektir kanaatindeyim.

Modern devletin bedene yönelik disipline edici ve normalleştirici söylemler, teknikler ve pratikler bütünündeki konumu dikkate alındığında, uyuşturucu gibi hâkim devlet teorileri tarafından burun kıvrılıp, sadece modern devletin egemenliğinin, buna bağlı kurumlarının ve düzenleme yetkisinin nesnesi olarak göreceği bir fenomenin, ironik bir şekilde, bizatihi modern devlet denilen bu büyük bilinmezi deşifre etmede ve onun en gizli odalarını açmada nasıl hayatı öneme sahip bir anahtar kavram olduğu da anlaşılabilir. İşin ilginç yanı hâkim liberal devlet kuramlarının modern devleti anlamada uyuşturucu dışında burun kıvrıdığı, görmediği ve mevcut devlet paradigması ile de görmesinin mümkün olmadığı, bundan ötürü ilgi ve inceleme bekleyen daha birçok olgu ve pratiğin olduğundan da kuşku duymamak gerekir. Şüphesiz modern devlet şatosunun tüm odalarını uyuşturucu ya da benzeri türde kavramsal ya da olgusal bir anahtarla açmak mümkün değildir. Lakin açılan bazı odalar bize en azından diğer odaların içeriği ve mahiyeti hakkında fikir verebilecektir diye düşünüyorum.

Kaynakça

- Acker Caroline Jean, "From all purpose anodyne to marker of deviance: physicians's attitude towards opiates in the US from 1890 to 1940" in *Drugs and Narcotics in History*, Roy Porter and Mikulas Teich (eds.), Cambridge University Press, New York NY, 1995.
- Acker C. J., *Creating the American Junkie: Addiction Research in the Classic Era of Narcotic Control*, Johns Hopkins University Press, Baltimore MD, 2002.
- Alvesson Mats/Sköldberg Kaj, *Reflexive Methodology: New Vistas for Qualitative Research*, Second Edition, SAGE Publications Ltd, London, 2009.
- Alexander Anna/Roberts Mark S., "Introduction" in *High Culture, Reflection on Addiction and Modernity*, Anna Alexander and Marx S. Roberts (eds.), Suny Press, Albany NY, 2003.
- Barnes Barry, T. S. Kuhn and *Social Sciences*, Columbia University Press, New York NY, 1982.
- Bourdieu, Pierre. 'Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field' in *Practical Reason: On the Theory of Action by Pierre Bourdieu*, Polity Press, Cambridge UK, 1998.
- Bourges Philip, "Disciplining Addiction, the Biopolitics of Methadone and Heroin in the Unatied States", *Culture, Medicine and Psychiatry* 24: 165-195, 2000.
- Cook Christopher C.H., *Alcohol, Addiction and Christian Addicts*, Cambridge University Press, UK, 2006.
- Courtwright David.T./Hickman, Timothy A., "Modernity and Anti Modernity: Drug Policy and Political Culture in the United States and Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries," in *Drugs and Culture Knowledge, Consumption and Policy*, Geoffrey Hunt, Maitena Milhet, and Henri Bergeron (eds.), Ashgate Publication, Burlington VT USA, 2011.
- Courtwright David, *Dark Paradise, A History of Opiate Addiction in America*, Harvard University Press, Cambridge MA, 2001.
- Ferentzy Peter, "Foucault and Addiction" *Telos: Critical Theory of Contemporary* 2002 (125): 167-191 (2002) 171.
- Foucault Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2017.
- Foucault Michel, *Toplumunu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Foucault Michel, "Truth and Power", in *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, C. Gordon (ed.), Pantheon Books, New York NY, 1980.
- Foucault Michel, *Deliliğin Tarihi Akıl ve Akıl Bozukluğu- Klasik Çağda Deliliğin Tarihi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 1992.
- Foucault Michel, "The politics of health in the eighteenth century", in *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-77*, C. Gordon (ed.), Pantheon Books, New York NY, 1980.
- Foucault Michel, *The History of Sexuality, An Introduction, Volume I*, Vintage Books, New York NY, 1990.
- Foucault Michel, *Discipline and Punish*, Vintage Books. New York NY, 1977.

- Foucault Michel, *Security, Territory, Population. Lectures at the College de France, 1977-78*, Palgrave, New York NY, 2007.
- Foucault Michel, "The political technology of individuals," in *Power, Essential Works of Michel Foucault, Vol III*, J.D. Faubion (ed.), Robert Hurley (trans.), The New Press, New York NY, 2000, pp.403-417.
- Foucault Michel, "Technologies of the Self" in *Technologies of the Self, A seminar with Michel Foucault, L.H. Martin, H. Gutman, P.H. Hutton (eds.)*, University of Massachusetts Press, Amherst MA, 1988, pp. 16-50.
- Foucault Michel, "The Subject and the Power", an Afterword, in *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics* by Hubert Dreyfus and Paul Rabinow, University of Chicago Press, Chicago, 1982, pp. 208-260.
- Foucault Michel, "The ethic of care for the self as a practice of freedom", in *The Final Foucault*, J. Bernauer and D. Rasmussen (eds.), MIT-Press, Boston MA, 1988.
- Foucault Michel, "Governmentality", in *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller (eds), University of Chicago Press, Chicago IL, 1991.
- Foucault Michel, *Society Must Be Defended*", Lectures at the College de France, 1975-1976, Picador, New York NY, 2004.
- Foucault Michel, *Birth of the Clinic: Archeology of the Medical Perception*, Routledge, New York NY, 2003.
- Foucault Michel, *Entelektüelin Siyasi İşlevi*, çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay-Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Foucault Michel, *Cinselliğin Tarihi*, çeviren Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.
- Foxcroft Louise, *The Making of Addiction: The Use and Abuse of Opium in Nineteenth Century Britain*, Ashgate Publishing, Burlington VT USA, 2007.
- Ghatak Saran, "The Opium Wars: The Biopolitics of Narcotik Control in the United States", 1914-1935, in *Critical Criminology*, 18 (1): 41-56, March 2010.
- Hickman Timothy, "Drugs and Race in American Culture: Orientalism in the Turn of the Century Discourse of Narcotic Addiction", *American Studies*, Vol. 41. ,No.1 (Spring 2000).
- Hindess Barry, *Discourses of Power: From Hobbes to Foucault*, Blackwell, Oxford UK, 1996.
- Johnson Andrew, "Foucault: Critical Theory of the Police in a Neoliberal Age", *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, Vol. 61, No. 141, (December 2014), pp. 5-24.
- Kartal Onur, "Giriş", *Biopolitika*, Onur Kartal (ed.), Platon'dan Arendt'e Biyopolitika'nın Felsefi Kökenleri, NotaBene Yayınları, Cilt 1, Ankara, 2016.
- Kuhn Thomas, *The Structure of Scientific Revolutions*, University of Chicago Press, Chicago IL, 1962.
- Lemke Thomas, "An Indigestible meal? Foucault, governmentality and state theory", *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, Vol 8, Issue 2, 2007.
- Musto F. David, *The American Disease, Origins of Narkotik Control*, Oxford Univer-

- sity Press, New York NY, 1999.
- Nash Kate, *Contemporary Political Sociology*, Blackwell, Oxford UK, 2000.
- Nietzsche Friedrich, *Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2011.
- Özbudun Ergun, *Anayasalcılık ve Demokrasi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.
- Özmkas Utku, "Foucault: İktidardan Biyoiktidara," Foucault, *Cogito Dergi*, Sayı 70-71, Yaz 2012.
- Pierson Christopher, *The Modern State*, New York, NY, 1996.
- Reinarman Craig/Levine, Harry G., "Crack in Context: America's Latest Demon Drug", in *Crack in America: Demon Drugs and Social Justice*, C. Reinarman & H.G.Levine (eds.), University of California Press, Berkeley CA, 1997.
- Sarup Madan, *An Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*, The University of Georgia Press, Athens GA, 1993.
- Schmitt Carl, *The Concept of Political*, The University of Chicago Press, Chicago IL, 2007.
- Segen J.C., *Current Med Talk: A Dictionary of Medical Terms, Slang&Jargon*, Applegon&Lange, MI, 1995.
- Skocpol Theda, *Protecting Soldiers and Mothers: The Politics of Social Provision in the United States*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1995.
- Skowronek Stephen, *Building the New American State: The Expansion of National Administrative Capacities, 1877-1920*, Cambridge University Press. Cambridge UK, 1982.
- Weber Max, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Bilgesu Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- White L. William, "Addiction medicine in America: It's birth and early history (1750-1935) with a modern Postscript" in *Principles of Addiction Medicine*, 4th edition, R. Ries, D. Fiellin, S. Miller, & R. Saitz, (eds.) American Society of Addiction Medicine, Baltimore MD, 2009.
- White L. William, "History of Drug Policy, Treatment and Recovery" in *Addiction Counseling Review*, Robert Holman Coombas (ed.), Routledge Publishing, New York NY, 2005.

Mahkeme Kararları

US Supreme Court. (1920). *Jin Fuey Moy v. United States*, 254 U.S. 189.

US Supreme Court. (1922). *United States v. Behrman*, 258 U.S. 280.

İnternet Kaynakları

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hwh22g;view=1up;seq=5>(ErişimTarihi: 11.09.2018)

<https://www.cafrande.org/michel-foucaultda-etik-ve-jeneoloji-soy-bilimi-kavramlari-ferda-keskin/>(Erişim tarihi 10.11.2018).